

SZÍNHÁZ

DRÁMAMELLÉKLET

1987

JÚLIUS

TARJÁN TAMÁS

„...szétomolni / Hazám...”

Kulin Ferenc Kőlcsey-drámájáról

A címként kiemelt két szó a fiatal — huszonnégy éves — Kőlcsey Ferenc 1814 augusztusában Pécelen írt nevezetes verséből való. A *Rákos nimfájához* fordulópontszerepét Kulin Ferenc is nyomatékosítja *Kőlcsey nemzetfogalmai* című tanulmányában. Az irodalomtörténész-író most megjelenő vitadrámájának arany szemcséit a reformkori história és irodalomtörténet földrogeinek fáradhatatlan szitálása csillantotta elő: a tudós, a tanár közelített a költő-politikus hazányi sorskérdéseihez. Az etika volt az a talpalatnyi hely, melyen a múlt és a ma embere összetalálkozott. A vitadráma szinte mindig — s kiváltképp e még díszleteiben is dísztelen formát felölve — az erkölcsi megütközés műfaja. A dialógusokat abszolút uralomra juttatva Kulin is erre épít. Ugyanúgy gondolkodik az 1980-as évek jelenéről, ahogy Pulszkyék látták az 1830-as évek jelenét: „Az utolsó negyven évről jószerint semmit sem tudunk.” Ez a sarkítottságában is igaz megállapítás nem arra vonatkozik, ami eltűnt az időben, hanem arra, ami ma van. A kérdést az ott és akkor másfél századon átvetülő itt és most-értvénye veti föl: milyen úton induljon el az az értelmiségi, a művész, általában a hon fia, ha nem akar önmagával s önmagától megcsömörlötten szakadékok mélyére meredni?

A *Rákos nimfájához* eredetileg a szövegösszefüggésben egészen másként hangzó utolsó soraiból azért metszhetjük ki a „...szétomolni / Hazám...” két szavát, mert a *Kőlcsey* lényegében a hazáról szól, mely különböző vélekedésű személyek erkölcsi háza és hazája is — és mert a dráma valamennyi figurája (a „másik oldalon” álló Metternich, Kolowrat, Wirkner és Sedlnitzky kivételével természetesen) a szétomlástól félti vitázó társait, és a szétomlást féli maga is. A reform a tét, a reformok kora, a reformkor. Az izgatott disputát az állandó választáskényszer élteti, a szinte minden mondatból kiizzó vagy-vagy. „Nagy kérdés: Melyik elvet tegyük fundamentumává politikánknak? Azt-e, amelyik az uralkodó s a nemzet papíron fekvő egyenlőségéből, vagy amelyik az udvar hatalmának és saját erőinknek valóságos egyenlőtlenségéből indul ki! Én az utóbira voksolok, nem titkolom!” — foglalt állást Széchenyi. A megnyesett szárnyú madárral és a csúszó-mászó féreggel példálózik ugyanő és Wesselényi a heveny, már-már férfiak helyett vadakat örszeugrasztó vitában, melyben a földi közlekedés normális formájával — mint emberi és nemzeti előrehaladással — sajnálatosan nem számolhatnak: a *vagy* és a *másik vagy* szélsőségeire esik hangsúly, mert a kor, az elnyomatás kicenzúrázta a józan cselekvések kötőjelét. Kőlcsey is pólusosan medítal: „...kétféle karakternek van behatása a köz dolgaira. Az egyik az ideák embere, az álmodozó, aki a szó erejével revolúciókat képes erjeszteni, de maga legszívesebben a háttérben marad; mert természeténél fogva csak hatni akar, csak másokat igyekszik cselekvésre ösztönözni.

A másik látszani és bámulatni kíván; s minden törekvése azt célozza, hogy hatalma legyen — anélkül, hogy tulajdon elvei lennének, melyeknek érvényt szerezne. Az egyik tehát az elvet tolja előre személye nélkül, a másik csupán személyét — elvek nélkül. S ily módon — noha nem is tudják — mindkettő csak a másik által szerezhet befolyást. Magam is — hajlamaim szerint — csupán az első osztályba; a szöbűvészek klasszisaiba tartozom. De most, midőn arra kényszerített a sors, hogy tegyek valamit, pirulva látom: mily felelőtlen hazardőr, aki személyét visszavonja, miközben a szó hatalmával él...”

Kőlcseyt az teszi valóban főszereplővé, hogy benne a legtöbb a hajlandóság a bölcs kompromisszumra s képesség az egyensúlytalálásra — anélkül, hogy a gyáva-ságnak, szolgaságnak csak árnyéka is férne hozzá. Alakja igaz nyeresége a magyar drámának, hiszen Szatmár nagy költő fia, a *Himnusz* poétája eddig nem foglalta el helyét a megdicsőült vagy elbukott történelmi hősök drámairolalmi csarnokában. Kulin Ferenc, az irodalomtörténész, az egyetemi oktató, az író, a szerkesztő osztott-egy énjének alteregóját lelta meg Kőlcseyben, a látszólagos konkrét sorogybeesések azonban inkább csak a rokon lélek vonzódásából fakadnak. Aktuális dráma a *Kőlcsey* — ám nézője, olvasója a jelennek több tényét látja, hallja bele, mint amennyit a szerző a művesen archaizáló szövegben elvetett.

A darab — ismételjük — arany szemcsék csillanása, de egyelőre nem olvadt össze ékké 1986 decemberében a zalaegerszegi Nyílt Fórum vendégei még egy súlyos testű, a jelenleginél sokkalta terjedelmesebb vitadrámatextus fölött rendezték meg a maguk vitáját. Ha az emlékezet nem csal, e sorok írója, ki a bevezetőt tartotta, volt a legkritikusabb, döntően a szerkesztésmóddal, a monoton jelenetvezéssel — a drámai konstrukcióval szemben. Kulin ezeket s az egyéb bíráló, segítő észrevételeket higgadt csendességgel fogadta, majd mikor műve mellett érvelt, mintha azt éreztette volna: számára fontos ugyan a *Kőlcsey* színrevitele, írói igényeit, mondandójának erkölcsét azonban csakis a teljes szöveg testesítheti meg csorbítatlanul. (Kulin III. Béláról és Janus Pannoniusról szóló drámáinak társaságában ez a hosszabb variáns lát napvilágot hamarosan a *Magvető* kiadónál.) A vitadráma a Nyílt Fórum résztvevőinek titkos szavazása nyomán elnyerte azt a jelképes díjat, mellyel nem hivatalos formában a zalaegerszegi mezőny mindent egybevetve végül is legjobb, legigényesebb — vagy legrokonszenvesebb? leginkább életbe vágó? — darabját kívántuk jutalmazni.

A jelen szövegváltozat érdekessége és becse, hogy a Nyílt Fórum testvéri nyomaiba lépő Nyílt Műhely: a Radnóti Miklós Színpad felolvasószínháza számára készült. A dramaturgok kezdeményezte sorozat első bemutatójaként (egyetlenegyszer, de hangszalagon rögzítve, rádiójátéknak is szánva) Kerényi Imre rendezésében mutatták be a *Kőlcseyt*. Kerényi, akit már korábban is erősen foglalkoztatott a mű, tiszta, világos interpretációt hívott életre. A jurátusokat nyitott gallérú fehér ingbe, a reformférfiakat sötét öltönybe, a kancellária és a rendőrmisztérium urait mellényes öltönybe, nyakkendőbe bújtatta. A jelmezzel jellemzett. Hirtling Istvánnal a címszerepben avatott színészgárda

tolmácsolta a drámát. A késő esti előadáskezdés és a szünet nélkül felolvasott szöveg terjedelme enyhén hardaró tempót kényszerített ki — ez szerencsésen orvosolta a kurtítás után is megmaradt (bár szép, okos) terjengősséget. A rendező narrátor gyanánt olvasta be az instrukciókat, a színhelyleírásokat, az indulatokra vonatkozó utasításokat. Ezzel mintegy el is idegenített a darabtól, még gondolatibbá tette azt — másfelől viszont kiélezte egyik lappangó, olvasva alig észrevehető esélyét: a humorát. A történelmi és egyéni helyzet bizonyos képtelenségei, illetve a textus stíljének fél-múltja és mondanivalójának jelenidejűsége közötti ellentétek ingereltek firtos nevetésre.

KULIN FERENC

Kölcsey

Vitadráma

A díszlet egy szoba, korabeli bútorokkal. Középen asztal, rajta két mécses és könyvek, papírlapok. A falnál pamlag, mögötte ablak. Az asztal körül négy-hat szék. A másik falnál egy könyvszekrény. A néhány alapvető, de mégis semleges bútor és tárgy alkalmas arra, hogy a dráma valamennyi jelenete ezen az egy színhelyen játszódjék

SZEREPLŐK:

KÖLCSEY FERENC
WESSELÉNYI MIKLÓS
SZÉCHENYI ISTVÁN
BEÖTHY ÖDÖN
PULSZKY FERENC
LOVASSY LÁSZLÓ
MADARÁSZ JÓZSEF
LAPSÁNSZKY MIHÁLY
KÁSZONYI DÁNIEL
ORMÓS ZSIGMOND
BOJTOR ANDRÁS
SZEMERE PÁL
METTERNICH, államkancellár
KOLOWRAT, államminiszter
WIRKNER tanácsos
SEDLNITZKY, rendőrmiszter

I. Első jelenet

1833. Pozsony, Wesselényi szállása. Jelen vannak: Kölcsey, Széchenyi, Beöthy, Wesselényi. Széchenyi az ablaknál áll, a többiek a székeken ülnek az asztal körül. Wesselényi újságot olvas

SZÉCHENYI (az urakhoz fordul) Várunk még valakit, uraim?

BEÖTHY Szerintem nem.

WESSELÉNYI (lapozgat az újságban, olvas) „Pozsony város magisztrátusa kinyilatkoztatá, hogy az országgyűlésre érkezett magyar nemesség fogadásáról a polgárok vonakodása ellenére is méltóképpen gondoskodik.” Mit szölköt ehhez?!

BEÖTHY Mi különös van ebben?

WESSELÉNYI Gondolkozz, ember! Mi az, hogy „a polgárok vonakodása ellenére”?! Máskor azon kaptak hajba a pozsonyiak, hogy bérbe adhassák lakásaikat; hiszen tekintélyes summát húzhattak ki a zsebükből...

BEÖTHY Most félnek tőlünk, mert keletről jöttünk. A kolera is arról támadott.

WESSELÉNYI Ha annyi lenne a hasznuk belőlünk, mint korábban, nem félnének ők semmitől. Csak hogy kétszer annyi adót kell fizetniük, mint az elmúlt országgyűlés idején. S mit gondoltok, miért? Metter-

A reménybeli színházi ősbemutatóra tekintve ezzel még távolról sincs készen a Kölcsey színpad számára alkalmas változata. Az alább olvasható jelenetek más fontosaktól elvágva s kissé mechanikusan sorolódnak (elmaradt például a lényeges, bár problematikus kolerakép). Az olvasó tehát maga is dramaturg lehet, kell legyen, ha ezt a szöveget a könyvben kinyomtatottal és a majd a színpadról felhangzóval összeveti.

Végző gyanánt — a Rákos nimfájához hiánytalan utolsó öt sora: „De néked élni kell, ó hon, / S örökre mint tavasz virulni, / Ah, mert omladékidon / Reszketve fognék szétomolni / Hazám, hazám!”

nich kancellár a felemelt összegből fogja törleszteni személyes adósságait.

BEÖTHY Ugyan...

SZÉCHENYI Wesselényi nem lenne Wesselényi, ha a kancellárról csak egy jó szava is lenne. (Wesselényihez) Miklós, attól tartok, magunkat vezetjük félre, ha azt hisszük ellenfeleinkről, hogy a polgári erényeket lábbal tiporják.

WESSELÉNYI Metternich nem ellenfél, hanem ellenség! Ami pedig „polgári erényeit” illeti, nos, azt hiszem, arról épp te tudnál mesélni. Csak nem akarsz kiadni a „barátodat”!

SZÉCHENYI Nem hasznosabban töltenénk az időt, ha feladatainkról tanácskoznánk?

WESSELÉNYI Széchenyi grófnak nincs ingyére, ha szíve titkairól faggatjuk. (Széchenyihez) De igazad van. Térjünk a tárgyra.

BEÖTHY Végre! Azt javaslom, vitassuk meg holnapi előterjesztéseink sorrendjét.

SZÉCHENYI Helyes.

WESSELÉNYI Mindenekelőtt fogalmazzuk meg tiltakozó nyilatkozatunkat, amiért az udvar több mint egy esztendeig halogatta az országgyűlés egybehívását.

SZÉCHENYI Megfeledekzel a koleráról...

WESSELÉNYI Az nyáron volt! Őszre már megszűnt a járvány — s az egész birodalomban helyreállt a rend.

SZÉCHENYI Inkább azt vitassuk, hogy holnap mit tesszünk, s ne azt, hogy tegnap mit tehattunk volna. Nem gondolom, hogy ily lényegtelen kérdésre kellene időt pazarolnunk...

WESSELÉNYI Már hogy volna lényegtelen?! Semmi nem lehet oly veszélyes céljainkra nézvést, mint az, ha szó nélkül tűrjük sérelmeinket.

SZÉCHENYI Nagy kérdés: melyik elvet tegyük fundamentumává politikánk. Azt-e, amelyik az uralkodó s a nemzet papíron fekvő egyenlőségéből vagy amelyik az udvar hatalmának és saját erőiknek valószínű egyenlőtlenségéből indul ki! Én az utóbbira voksolok.

WESSELÉNYI Rám igazán nem mondhatod, hogy szem elől téveszténém valóságos viszonyainkat...

SZÉCHENYI Erre mindnyájan hajlamosak vagyunk. Te — olykor-olykor — túlságosan is...

WESSELÉNYI Ezt tagadom. Én nem hiszem azt, hogy felpanaszolt sérelmeinkre orvoslatot nyerünk. De tudom, hogy a néma tűrés még pimaszabbá teszi a tolakodót.

BEÖTHY Úgy igaz.

SZÉCHENYI Nem a tűrés, éppen a panaszkodás bőszíti haragjukat.

WESSELÉNYI Mert elszöktak tőle, hogy őket is felelősségre vonják.

SZÉCHENYI Ha feszítjük a húrt, azoknak kedvezünk az udvariak közül, akik szóba sem akarnak állani velünk.

WESSELÉNYI Csak azt ne mondd, hogy az államtanács nagyobbik fele titokban a mi pártunkon áll.

SZÉCHENYI Nem érdekel, kinek melyik párthoz húz a szíve. Csak azt nézem — bár ellenkező indítékkal is —, akarja-e, amit mi akarunk, s ha akarja, miképp érhetjük el, hogy cselekedje is.

WESSELÉNYI Volt olyan eset — egyet mondjál! —, amikor a kabinet egy úton indult el velünk? Mit

meg nem tettek, hogy elgáncsolják legártalmatlanabb vállalatainkat! Csírájában taposták az Akadémiát, a kaszinókat! És valld be: kinek szívügye rajtunk kívül a gőzhajózás s a pest-budai híd?!

SZÉCHENYI Épp az Akadémia s a kaszinók bizonyítják, hogy keresztülvihetők terveink. Ha látják, hogy valami nélkülük is létesülni képes, előbb-utóbb áldásukat adják az újszülöttre, nehogy ellenük forduljon a közvélemény.

WESSELÉNYI Kockázatos játék ez, barátom! Előbb lerombolnák, amit építünk, s ha mégis elkészül a ház, dicsérni kezdik, majd kibérelnek benne egy szobát, s végül kirúgnak — mert hisz az ő telkükre telepedtél, nem vitathatod! Ha magad is látod, hogy tartanak a közvéleménytől, miért óvakodsz — ha kardként nem is — legalább pajzsul használni azt.

SZÉCHENYI Mert tudom, hogy ártanék vele! (Kis szünet után) De hagyjuk a teóriát! Akármilyen módon vélekedjünk a helyes taktikáról, a holnapi teendők ügyében — gondolom — egyezsége juthatunk.

BEÖTHY Remélem, abban egyetértetek velem, hogy legelső helyen nyilvános naplónk dolgában kell döntenünk...

SZÉCHENYI Rendben van. De ki írja s ki szerkeszti meg?

BEÖTHY Itt van ez a nagyszerű zempléni fiú: Kossuth. A minap felolvasott néhány oldalt a kerületi üléseken rögzített jegyzéséből. Mondhatom, remekül szórakoztunk. Te is ott voltál, István... s te is, Miklós. Az az ember egy zseni!

SZÉCHENYI Ne ragadtasd el magad. Talentumos ember — kétségtelen. De hogy hitellel adná vissza az elhangzottakat, azt épp te nem mondhatod!

BEÖTHY Már miért ne? Az én mondataimban csak pisllakol, az övéiből sugárzik a szellem!

SZÉCHENYI Hát ez az. Azt írja le, amit mondasz. Csak egy kicsit másképp. Megcseréli a szórendet, szünetet tart, ahol te rohansz, s olyan ritmust visz szavaidba, amelyet utánozni se tudnál. S ettől aztán a legpaposabb oráció is úgy hat, mint egy republikánus röpirat. Te azt kérdezed: „Miért legyünk megfontoltabbak, barátaim?” — Ő így fordítja le: „Miért legyünk megfontoltabbak, barátaim?” Óvjad magad az effajta „szellemi sugárzástól”!

BEÖTHY Akárhogy is, az maga a tökély, ahogy ez a Kossuth írni s beszélni tud...

WESSELÉNYI Csak nem fogunk elakadni az írnok személyén?! Ferenc, te mit szólna ehhez?

KÖLCSEY Máshonnan nézném a tárgyat, mint kegyelmetek. Mert nem külső akadályt látok itt, hanem hogy önnönmagunk a sajtószabadságra még meg nem értünk. Emlékezzünk csak a múlt heti esetre. A pesti újság, bemutatván a kerületi ülés néhány szónokát, egyikük néhány szavát hamisan adta közre. Semmi kétség: a hírlap hibázott, talán tévedett. Mit tesz ilyenkor a sértett, ha a sajtószabadság eszméjéhez szokva van? Levelet ír a szerkesztőségnek, s kéri, hogy a becsúszott hibát maga igazíthassa ki. Ehelyett mi történt? A felbőszült szónok rögtön a kancellárhoz sietett panasszal, követelvén, hogy a „vétkest” fenyítse meg. S még aznap, épp azon ülésen, amelyen a cenzúra jogellenesnek nevezteték, három vagy négy követ szólott a hírlapok ellen. S mi lőn az eredmény? A kormány inté a cenzurahivatalt: „ne engedjen a pesti újságoknak egyebet annál, ami a pozsonyi latin és német lapokban s a bécsi újságokban közölve lesz”.

BEÖTHY A sértett szónok, uraim, én valék. Az ördögbe is: hogy tűrhetném egy firkász nyegleségét, ha úgy zagyalja össze eszméimet, hogy kétségben hagyja olvasóját szilárd jellemem felől?!

KÖLCSEY Jó, jó. De ugyanonnan várni szabadságot, ahova máskor rendőrért futunk? Hogy fér ez össze?

BEÖTHY Miért nem voltál mellettem, hogy visszafogtál volna?

KÖLCSEY Már megbocsáss, ha tovább is veled köztöködöm, de épp a te falsul citált szónoklatodban rejlik a tárgy, melyről vitáznunk érdemes.

BEÖTHY Ferenc! Eszméimmel van bajod tehát?

KÖLCSEY Elsősorban velük.

BEÖTHY Ne kímélj!

KÖLCSEY Te híveket toborzol egy szerencsétlen elvnek: hogy az országos ülés ne a királyi előterjesztés, hanem az ellenzék kívánsága szerint vegye kezdetét.

BEÖTHY Végünk van, ha ebből engedünk!

KÖLCSEY Ezúttal épp az opponálás a halálos veszély!

BEÖTHY Nem ismerem rá Szatmár követére!

KÖLCSEY Vigyázz! Csapdába lépsz: ne rántsd magaddal az ellenzék javát!

BEÖTHY Miféle csapdáról beszélsz?

KÖLCSEY A kormány az úrbéri kérdést tette legelső helyre. S ha az alsó tábla válaszfelirata a jobbágyok ügyének elsőségét nem fogadja el, majd kiáll a kancellária a kilencmillió nincstelen elé, és ránk mutat: „Lássátok, mi segíteni akarunk rajtatok, de saját uraitok ezt nem engedik!” — Ez kell nekünk?

BEÖTHY Én hiszem, hogy a kormány ravasz demagógiája nem talál fülekre okos parasztjaink között.

KÖLCSEY Rosszul hiszed! Faggad csak meg követjeinket: mit mondanak? Oly temérdek panasz, könyörgés, feljelentés érkezik úrszékeikhez, hogy nemcsak intézni, elolvasni sincs elég idő!

SZÉCHENYI Így igaz...

BEÖTHY De tudják a rendet! Törvénytisztelők. Ha panaszkodnak, az azt jelenti: bíznak uraikban.

KÖLCSEY Még bíznak! De ez az utolsó óra: ezért kell tárt karokkal elébük állanunk. Bárhonnan jöjjön a szikra: ha gyúlananyag van, tűzvész is lehet.

BEÖTHY (tanácstalanul fordul Wesselényihez) De hát...

WESSELÉNYI Igen, ezek cáfolhatatlan érvek.

KÖLCSEY (fellelkesülve) Ha, Miklós, te is, és Széchenyi gróf is így gondolkodik, hiszem, hogy ügyünk győzni fog! A legfőbb ponton, lám, megvan az egység kettőtök között. S ha megvan, maradjon is! Ne kockáztassátok azt a taktikáért! Meglássátok, ez az ezer irányba induló, civakodó ellenzék körétek fogeregleni, s akkor nem absztrakt ideák, és csip-csup ügyek körül zajlanak szócsatáink!

SZÉCHENYI (feláll) Rajtam nem múlik...

KÖLCSEY Akkor nem lehet akadály!

SZÉCHENYI Én két év előtt kértem Wesselényit: tartanánk összejöveleteket; ő és én egyesülve könnyen vezethetnénk a többit. De hiába; ő azt mondá: mi ketten egymást megtéríteni nem foghatjuk; s azért jobb összejöveleteket nem is tartanunk.

WESSELÉNYI Nem bizony, mert István visszafog...

SZÉCHENYI Csak szárnyaidat nyesem, hogy két lábon közlekedj. Velünk — itt lenn, a földön.

WESSELÉNYI Ha némelyek csúszva-mászva próbálnak haladni, kell, hogy legyen, aki röpködni tud.

SZÉCHENYI (érezékenyen) Ez a csúszómászó talán én vagyok?

WESSELÉNYI Miért hasonlítatsz madárhoz engemet?

BEÖTHY Ne tovább, uraim! Én most elmegyek. Ha ketten egyezni tudtok, feltételek nélkül mögétek álltok.

WESSELÉNYI Úgy legyen!

Beöthy elmegy

SZÉCHENYI ...Hogy féreghez mondtál hasonlónak, nem felejttem el.

WESSELÉNYI Te mondtad egyszer: „Ha lenyírák a szárnyadat — jársz a lábodon; ha azokat is levágják, a kezeden; s ha azokat is kitépik — hason csúszol!” Tűrő vagy nagyon. Lásd, ha szárnyaimhoz nyúlnak, én üvöltök. Ha lábamhoz is, akkor már ütök. Csúszásra engem senki nem kényszeríthet — te meg magad ajánlkozol.

SZÉCHENYI Kiforgatod szavam; mást jelent az, amit mondtam...

WESSELÉNYI Mit tehát?

SZÉCHENYI Hogy bármennyire gáncsoljanak is, nem szűnök haladni céljaim felé.

WESSELÉNYI Addig jelent ilyet, míg közöttünk beszélsz. De más körökben ugyanazon szónak más értelme van. Ezt jobban kell tudnod, mint nekem.

SZÉCHENYI (ironikusan) Szólj világosabban. Nehogy félreértselek...

WESSELÉNYI *(ingerülten)* A „hason csúszás”, mitől én borzadok, nagyon is kedves kép, mondjuk: Metternich előtt!

SZÉCHENYI Tovább, tovább!

WESSELÉNYI Így sem érthető?

SZÉCHENYI Tudom, gyűlölöd a herceget. Érzéseimet én nem viszem a politikába.

WESSELÉNYI *(ironikusan)* Érzelmek nélkül hogy udvarolsz neki?

SZÉCHENYI Miklós! Messze méssz megint!

WESSELÉNYI Ugyan honnan s hová?

SZÉCHENYI Az egyetlen útról, amely járható... Melőlem, ha tetszik... mert tetszelgő vagy és hiú. Nem retteg az tragédiát, mert úgy érzed, hogy hőisévé lehetnél... ez imponál neked!

WESSELÉNYI *(meglepődve)* Nem tudlak követni... miről beszélsz?

SZÉCHENYI Bárhol megjelenesz, akármit csinálsz: szóval és tettel folyton a kormányt hergeled... s az uralkodót!

WESSELÉNYI Ily bizalmas viszonyban állnak már veled a kancellár spionjai?! Szép úton haladsz!

SZÉCHENYI Metternichkel én országos dolgokról táncszokom!

WESSELÉNYI Melyik ország dolgairól, István? Hiszen vagy őrjöng, vagy gúnyolódik, ha azt hallja: „magyar!”

SZÉCHENYI *(szenvetélyesen)* De ha a Duna-hídról beszélek neki, s hogy hajózhatóvá kéne tenni a folyókat, hogy a kereskedéshez utak és vasutak kellenek — akkor tárgyalni kész! S adna pénzt is az államkasszából, ha biztos lehetne benne, hogy mozgalmunk csak hasznos célokra tör, s egy irányba tart!

WESSELÉNYI Hogy csak a kormányt szolgáljuk, s ne hazánkat...

SZÉCHENYI Igenis, hiszem, hogy van még mód: egyszerre szolgálni kormányt és hazát!

WESSELÉNYI Hogy hozhatod össze ezt a két nevet?!

SZÉCHENYI Csak lennének húszan-harmincan, akik összefognának!

WESSELÉNYI Nem töprengtél még rajta: miért, hogy ily parányi had nem áll mögéd?

SZÉCHENYI *(elkeseredetten)* Miattad! Csakis miattad!

WESSELÉNYI *(hirtelen hangot vált; döbbenet)* Isten a tanúm, soha nem agitáltam ellened!

SZÉCHENYI Nem úgy korlátozol, hogy ellenem vagy, hanem hogy nem vagy velem...

WESSELÉNYI Hogy közelebb legyünk egymáshoz: csak én léphetek? Fordítva nem képzelhető?

SZÉCHENYI Lépji vissza az ösvényre, melyről együtt indultunk! Mást nem kívánok.

WESSELÉNYI Lehetetlent akarsz, mert ott vagyok. Csakhogy lovamon ügetek tovább, míg te a kancellár hintáján ringatózol. S azt hiszed, azért vett föl, hogy gyorsabban haladj.

SZÉCHENYI Nem hiszem!

WESSELÉNYI Akkor hát miért?!

SZÉCHENYI Jól tudom én, hogy akik most nyüzsgenek az uralkodó körül, bármit mutatnak is — ellenségeink. De látom azt is: csak az ő kicsinyes bosszújuk s nem Ausztriának való érdeke kívánja, hogy szolgálásra vessék nemzetünket. Eltaposnám őket, mint a férget. De a birodalom pusztulását nem kívánom; hisz egymagunkban fenn nem maradhatunk ennyi vesztünket sóvárgó vad csoport között. Azt mondd, a kancellár színlelve nyújtja jobbját? Igen. Én megszorítom, s versenyt színlelek vele. Ő azért paroláz, hogy addig is lefogja kezem, én azért, hogy felhasználjam őt.

WESSELÉNYI Ő fog használni téged! Mért nem áldozol több időt, hogy megnyerd az ellenzék nagyobbik felét? Ebben tudnék segíteni. Miután a kancellár is a birodalmat félti — nehogy rebellió legyen —, meghajolna akarunk előtt. Kényszerítve tenné, amit most kegyet mivelve cselekszik, s nem az ő gőgjét, hanem a mi önértzetünket növelné, hogy együttműködik veled s velünk.

SZÉCHENYI Bár hihetném, hogy egyáltalán lehetséges oly pillanat, amilyen képes volna ily együttműködésre... a bécsiekkel is...

WESSELÉNYI Ha nem arra megy, hogy kijátsszanak, miért ne volnék képes?

SZÉCHENYI Mert annál a te gőgöd nagyobb!

WESSELÉNYI Miért mondd ezt?

SZÉCHENYI Lehet, hogy belátod, mi volna célszerű, de szavad s kezed nem megy értelműd után...

WESSELÉNYI *(ironikusan)* A „vak indulat” — ugye, az vezet?!

SZÉCHENYI *(indulatossan)* Kapkodó vagy! S ez a politikában nagyobb vétek, mint... a féktelenség jobbagyaid között!

WESSELÉNYI *(felcsattan)* Nem tűröm ezt!... Ha nem a vendégem volnál, most elégtételt kérnék!

SZÉCHENYI *(keserűen)* Megint engem igazol minden szavad! *(Kalapját veszi, Kölcseyhez lép)* Remélem, szerencsésebb órában láthatjuk egymást. *(Az ajtóhoz megy, sértetten, önértzetesen biccent, távozik)*

WESSELÉNYI *(bosszúsán)* Ah! Felejtőd el, barátom! Ily régi cimborák között megesik az ilyen... aztán alszunk rá egyet mind a ketten, s kezet fogunk... KÖLCSEY Én ezt fel nem foghatom... Legszívesebben azonnal kocsimba ülnek, s meg sem állanék Csekéig.

WESSELÉNYI Nem teheted. Terád itt nagyobb szükség lesz, mint Istvánra s reám...

KÖLCSEY Úgy hittem, frigyetek oly szent s erős, hogy közöttetek sosem lehet viszály.

WESSELÉNYI Úgy hittük mi is.

KÖLCSEY De hát...

WESSELÉNYI Vágyainknak nincs hatalma meggyőződésünk fölött. S látod: a helyes útról nem egyképp gondolkodunk.

KÖLCSEY Látom. S ezért kell rögtön távoznom innen. Én azért jöttem, hogy titeket szolgáljalak. Ha ezt nem lehet: nincs helyem. Békebíró nem válhat belőlem — pártoskodni pedig nem fogok.

WESSELÉNYI *(elgondolkodva)* Nem is kívánja senki.

KÖLCSEY Akkor pedig...

WESSELÉNYI Nem őrlődnöd kell közöttünk, hanem helyettünk — küzdened.

KÖLCSEY *(meghökkenve)* Helyettetek?! Én? Én erre képtelen vagyok.

Vége a jelenetnek

Második jelenet

1834. Pozsony. Kölcsey szállása. Kölcsey az asztal fölé hajolva ír, miközben kintől halk, indulószerű zeneszó hallatszik. Távolból érkező lovak patkói kopognak a kövezeten, s a ház elé érve hirtelen megállnak. A váratlanul beálló csendbe kemény, éles német szavak hasítanak

FÉRFIHANG *(kintről)* Verlassen Sie sogleich die Gasse! Wer nicht folgt, wird verhaftet!

Kölcsey az ablakhoz megy, kihajtja a befelé nyíló spalettákat, s ekkor egy egész fátylaerdő fénye világítja meg a szobát. Néhány pillanatig meglepetten, mozdulatlanul áll, mialatt odakint folytatódik a szócsata

FIATAL FÉRFIHANG *(kintről)* Jogunk van itt tartózkodni! Menjenek a dolgukra! Ne fenyegetőzzenek!

FÉRFIHANG *(kintről)* Stören Sie nicht die Ruhe der Bewohner! Lösen Sie sich sofort auf!

FIATAL FÉRFIHANG Nyolc óra előtt szabad az utcán muzsikálni. Követeljük, hogy hagyjanak magunkra!

MÁSIK HANG *(kintről)* És ha szót akarnak érteni velünk, beszéljenek magyarul! Ez a magyar országgyűlés városa! Nem a németeké!

FÉRFIHANG *(kintről)* Ich ermahne Sie zum letzten Mal: entfernen Sie sich unverzüglich!

Kölcsey gyors mozdulattal kinyitja az ablakot, s ebben a pillanatban tucatnyi torokból tör fel

TÖBBEN KINTRŐL Vivát! Vivát! Éljen Kölcsey! Éljen Szatmár követe! Éljen... éljen! Éljen a verhetetlen szónok! Éljen!

FÉRFIHANG *(kintről)* Schwert ziehen!
 KÖLCSEY Halt!!! Die Junge Herren sind meine Gäste.
 TÖBBEN KINTRÖL Vivát! Vivát!
 FÉRFIHANG *(kintről)* Dann rufen Sie sie herein,
 sonst muss ich Gewalt anwenden!
 KÖLCSEY Tun Sie es nie! Sie kommen schon... Fiúk,
 fáradjatok beljebb!
 FIATAL FÉRFIHANG *(kintről)* Köszönjük, elfogadjuk.
 TÖBBEN KINTRÖL Éljen! Éljen!
 KÖLCSEY Csak gyertek! *(Becsukja az ablakot, az asztalhoz siet, a papírlapokat gyorsan a fiókba teszi, majd az ajtóhoz lép, tágra nyitja, s úgy várja az ifjakat. Belép az első, meghajtja magát)*
 PULSZKY Engedje meg méltóságod, hogy bemutassam barátaimat.

Sorra belépnek az ifjak, mindegyik meghajol, s odébb áll

Ő Lovassy László. Madarász József. Lapsánszky Mihály. Kászonyi Dániel. Ormós Zsigmond. *(Miatán Kászonyit is bemutatja, a fiúkhoz fordul)* Bojtort hol hagyátok?

KÁSZONYI Itt kell lennie...
 ORMÓS Ha csak meg nem szökött. Nem mer bejönni.
 KÖLCSEY Ugyan miért? Hozzátok csak be!
 PULSZKY *(miután bejött Bojtort)* Ő Bojtort András.
 KÖLCSEY Örvendek; már azt hittem, hazakisérted a zsandárokat.

Nevetnek

BOJTORT *(zavartan-mogorván)* Nem akartam zavarni méltóságodat... Nem tudtam, mire készülnek. *(Félszeg, félbehagyott mozdulattal barátaira mutat)*
 KÁSZONYI Hogyhogy nem tudtad? Amióta ismerjük egymást, mi mindig ugyanarra az egyetlen dologra készülünk!
 KÖLCSEY Revolúcióra. Igaz?
 MADARÁSZ Mi lehetne más? Készülni arra kell, ami elkerülhetetlen!
 PULSZKY *(nevetve)* Madarász javíthatatlan republikánus. Ha rajta múlna, már holnap barikádokat építené velünk...
 KÖLCSEY S ti vonakodnátok talán?

Nevetnek

BOJTORT *(komoran)* Én egy percre sem.
 LOVASSY LÁSZLÓ Én se húznám ki magamat a munkából, legfeljebb jobban körülnéznék, hogy hol kezdjük el.
 PULSZKY Ne higgye méltóságod, hogy mindnyájan ilyen hebehurgyák vagyunk!
 MADARÁSZ Nem kell, hogy megvédj bennünket. Beszélj csak a saját nevedben!
 PULSZKY Miért mondd ezt? Abban, ha jól emlékszem, megegyeztünk, hogy egyelőre nem köztársaságot kell alapítanunk, hanem egy jól működő, hasznos önképzőkört.
 KÖLCSEY Dicséretes dolog. És mire jutottatok?
 PULSZKY Tanulmányozni fogjuk a magyar históriát, mert professzoraink alig tanítottak többre, mint a bárgyú iskolakönyvek. Az utolsó negyven évről jószerint semmit nem tudunk.
 MADARÁSZ Épp eleget ahhoz, hogy tudjuk, hol a helyünk és mit tegyünk!
 BOJTORT Így van!
 LOVASSY Irigylem ezt a magabiztosságot. De Ormóssal s Pulszkyval tartok: nekünk még sokat kell tanulnunk...
 BOJTORT Tanulni mi is akarunk. De nem azért, hogy majd mi is titkolózó professzorok legyünk, hanem...
 KÖLCSEY Hanem?
 LOVASSY *(gesztikulál)* Hanem, hogy megértsük: mitől olyan csikorgó, olyan rozoga ez az egész...
 KÖLCSEY Csak azért, hogy megértsétek?
 KÁSZONYI Hogy orvosolni tudjuk...
 MADARÁSZ Itt már csak robbantani szabad, nem „orvosolni”!

KÖLCSEY Tehát a revolúciónál tartunk megint?
 BOJTORT *(dűnnyögve)* Ha egyszer nincsen más irány...
 KÁSZONYI Kell, hogy legyen! Titeket megszédítették a jakobinusok. *(Kölcseyhez)* Úgy gondoltuk, megkérjük méltóságodat, hogy irányítsa egyesületünket. Nemcsak azért, mert a történettudományokat bátyámnál jobban talán az egész hazában senki nem ismeri, hanem mert országos ügyekre készülve nincs járhatóbb út előttünk, mint melyen Kölcsey halad.
 KÖLCSEY De hogy hová viszen ez az út — abban, mint látom, nem egyeztek.
 KÁSZONYI A végső cél az, hogy helyreálljon az alkotmányos viszony a kormány és a nemzet között.
 KÖLCSEY Értem: a kormány és a nemzet között. Tehát nem azért kell küzdenünk, hogy szétzúzzuk ezt a korhadt feudális alkotmányt, hanem hogy a magyar nemesség ugyanúgy élvezhesse a hatalom előnyeit, mint az osztrák miniszterek. És a néppel, a jobbágysággal mi lesz, barátocskáim?
 KÁSZONYI Az ő helyzetükön reformjaink segítenek.
 KÖLCSEY És ha túlságosan lassan segítenek? Ha elkezdene közben lázadni: akkor mit csinálunk?
 PULSZKY *(ironikusan)* Akkor ott van a statárium. Igaz, Dániel?
 KÁSZONYI *(zavarba jön)* A statárium nem a népet fenntartja. Csak a bajkeverőket. A bűnözőket...
 PULSZKY Ilyen egyszerű ez?
 MADARÁSZ Miért kevered ezt ide?
 PULSZKY Kérdezd meg Kászonyit! Ő jobban tudja.
 MADARÁSZ Mit jelent ez?
 KÖLCSEY Ne titkolózzatok, barátaim!
 PULSZKY *(Kászonyihoz)* Mi az? Szégyelled? Annál inkább beszéld ki magadból. Hát a többiek feloldoznak. Én talán túl szigorú vagyok.
 KÁSZONYI Jó! Pulszkynak elbeszéltem életem legborzasztóbb eseményét, s most arra kényszerít, hogy ismételmek meg előttem is. A kolera idején én is bíráskodtam a lázadók fölött. Eötvös Ignác kénytelen volt teljhatalmánál fogva fiatalembereket bírónak kinevezni, mert tudta, hogy ezekre számíthat leginkább, ha arról van szó, hogy veszélynek tegyék ki magukat. És egészen jól számított; ki tette volna ezt különben? Így nevezett ki rögtönítélő bírónak engem is. Egyik zendülő helységből a másikba mentünk, s statáriumot tartottunk. Mint legfiatalabbnak nekem jutott az a kellemetlen feladat, hogy a kivégzések-nél jelen legyek. Mernyiken, ahol Szulyovszkyt megölték, tizenkilenc lázadót kötöttünk föl. Zamutón hetet, Terebesen tizenegyet, Varannán ötöt, Csicsován nyolcat. De nehogy azt higgyétek, hogy túlbuzgók voltunk. Egy másik rögtönítélő bizottság hasonló módon járt el Homonna, Butka, Gálszécs helységeiben, úgyhogy csak Zemplén megyében hetvenkilenc embert végeztek ki.

Döbönt csend

ORMÓS Ez mind bujtogató volt?!

KÁSZONYI *(szégyenkezve)* Ezt máig sem tudom...

ORMÓS *(döböntően)* Akkor mire alapoztátok a vádakokat?

KÁSZONYI A statáriális bíráskodás... hogy is mondjam...

PULSZKY Megmondom én! Aki elhitte a parasztok közül, hogy az urak megmérgezték kútjaikat, pusztán ezért pusztulniuk kellett. Így volt?

KÁSZONYI Nem, nem így volt! Ezek a parasztok nemeseket öltek! Felgyújtották házaikat! Megerőszakolták leányaikat!

PULSZKY Ugyanazok, akiket felkötöztetek?

KÁSZONYI Biztos, hogy közöttük voltak!

PULSZKY S akik vértlenül bűnhődtek?

KÁSZONYI *(sírós hangon)* Ha nem verjük le a lázadást, mindannyian halálos veszélybe kerülünk! S ezt te tudhatnád a legjobban, Pulszky Ferenc! Akinek a véres kezű Eötvös Ignác mentette meg szüleidet és birtokaidat... nehogy a tűz martalékává váljék gazdag örökséged, miközben az itáliai napsütésben borzongtál a hazai híreken! Erről bizonyára nem akartál hallani!

PULSZKY De igen. És örülök, hogy így mondtad el. Ilyen zavartan, szégyenkezve és megrendülten. Nem akartam én semmi mást, mint hogy így is halljam ezt a történetet. Mert ahogy nekem mesélted, abból a büszkeség, nem is büszkeség: az önteltség süttött. Hogy te már akkor is a legbátrabbak közé tartoztál. Csak hogy az a fajta bátorság, amivel a republikánus eszméket terjesztet, ahogy sem fért össze a fejében a rögtönítélő bíró szerepével. Azt hiszem, ezt tisztázni kellett!

Zavart csend

KÖLCSEY Tanulságos történet. De engem jobban érdekelne, hogy mai helyzetünkben mit cselekednétek? **LAPSÁNSZKY** (Bojtorhoz) András!

BOJTOR Hagyjatok!

LAPSÁNSZKY (Kölcseyhez) Bojtor Andrásnak van egy tervezete...

KÖLCSEY Vitassátok meg most! Itt nálam. Talán könnyebben segíthetek.

PULSZKY (Bojtorhoz) Elhoztad?

BOJTOR Nálam van, de...

PULSZKY Semmi de! Inkább köszönjük meg a lehetőséget.

BOJTOR Ha nagyon akarjátok, felolvashatom...

KÖLCSEY Halljuk!

TÖBBEN Halljuk! Halljuk!

BOJTOR (kicsit zavartan, de láthatóan rendkívüli jelentőséget tulajdonítva Kölcsey jelenlétének) Megpróbálom... csak a lényeg... (Olvas) „Először: szabad legyen gondolkodni, hinni, beszélni és írni, akinek mi tetszik, ha semmi természeti törvénnyel nem áll ellentétben. Másodszor: ne engedelmessédjék az ember oly hatóságoknak, melyek a törvényt általhagyták. Harmadszor: minden megyékben aggodófa építtessenek, s ha egy miniszter az országgyűlés által halálra ítéltetik, annak képmása minden megyének aggodóján negyven napig függjön!

Többen felnevetnek, Kölcsey mosolyog

Negyedszer: Magyarországon respublica és sajtósabadság uralkodjék! Ötödször: a koronázás előtt minden fejedelem filozófiából s államtudományból vizsgát tegyen, s ha tudatlannak bizonyul, akkor küldessék vissza az iskolába, azonban minden correptor nélkül! Hatodszor: a minisztérium csupa parasztsorsból származott emberekből álljon, mely egyedül az országgyűlés felelőssége alá tartozik.” (Leül)

Madarász, Lapsánszky, Lovassy László és Kászonyi lelkesen tapsolnak, Pulszky és Ormós fejüket csóválva jelzik nemtetszésüket

MADARÁSZ Nagyszerű voltál, csak egy kicsit félszeg ez a program!

LOVASSY Kiindulásul ez is tökéletes. Ehhez már csak hozzátenni kell! Elvenni egy fél gondolatot sem lehet belőle!

KÁSZONYI Én a respublica eszméjét s a királyság intézményét egyeztetetőknek látom. Hasonlóan kellene megoldani, mint Angliában... vagy mint legújában a franciáknál.

ORMÓS Ne mondj már ilyen ostobaságot! Ha nem tudod, mi megy most Franciaországban, ne ajánlgasd őket példaképül. Te nem figyelted, amit a minap Börnétől olvastam...

KÁSZONYI A te Börnéd lehet egy jó tollú író, de nem politikus. Egy megsértett kis zsidó zsurnaliszta, aki nem talált mecénásra az új iparmágusok között, s dühében most kígyót-békát kiabál rájuk...

ORMÓS Elveink tiltják, hogy fajra, felekezetre való utalással közölünk bárki is szellemet minősítsen!

LOVASSY Dániel, megfogadtuk, hogy nem zsidózunk...

KÁSZONYI Ez rosszindulatú félreértés.

ORMÓS Ez nem volt félreérthető!

KÁSZONYI Elégé ismeritek gondolkodásomat ahhoz, hogy tudjátok: tőlem az ilyesmi távol áll.

ORMÓS Én nem a gondolkodásodat bírálom, hanem egy megjegyzésedet. Ami méltatlan volt hozzánk s hozzád.

LOVASSY Fogadd el az intést, s menjünk tovább...

PULSZKY Ne menjünk még tovább! Ormóstól akarom megkérdezni, miért védelmezi Börne szellemét, amikor a *Párizsi levelek* sokkal vadabb ideákkal van tele, mint Bojtor Bandi „röpirata”. Ha jól láttam, ez utóbbira te is csóváld a fejed.

ORMÓS Én attól tartok, mi még semmiben sem értünk egyet, azon kívül, hogy valamit tenni kell. S ha véletlenül egyet akarunk, mindenki másért akarja azt az egyet. Egyszóval én olyan tisztán szeretném látni bajainkat, miként Börne látja Párizs szeplőit és sebeit.

PULSZKY Okos válasz volt, köszönöm. Ami pedig Bojtor Bandi ötleteit illeti, nekem az a véleményem, az egész, úgy, ahogy van, csak arra jó, hogy itt mindannyiunkat felkössenek. Vagy legalábbis becsukjanak. Szóval én több bölcsességet képzelek magunkról, sem hogy arról vitatkozzunk: hány napig száradjanak az aggodófa miniszterei. Mást nem is mondanék...

LOVASSY Nem az a lényeg, hány napig függjön a miniszter, hanem egyáltalán, hogy függjön-e, ha súlyosan vétkesnek találják. S miért ne függne, ha van bűn törvényeink szerint, mely halállal büntethető, s az ő bűne épp ilyen.

LAPSÁNSZKY Lovassyval értek egyet maradéktalanul!

LOVASSY Köszönöm. Kíván-e szólni még valamelyikőtök? Nem? Akkor szavazzunk! Ki akarja, hogy Bojtor András pontjait egyesületünk programjává tegyük?

Lapsánszky, Kászonyi és Madarász emelik fel a kezüket

Tehát hárman. Ki van ellene?

Ő maga, Ormós és Pulszky jelentkezik

Ez is három. Döntésre ily módon nem juthatunk, ezért a vitát elnapolom.

Tapsolnak

Köszönöm. (Feláll, Kölcseyhez) Ne haragudjék, hogy ennyire visszaéltünk a türelmével...

KÖLCSEY Nem, nem! Nagyon érdekes volt. Már csak azért is, mert (felemeli az időközben maga elé helyezett két könyvet) éppen az éjjel olvastam Lamennais abbé és Börne könyveit, miket Pulszky barátunktól vettem kölcsön a minap. Hanem megkérdeztem, a mi szerzőink munkáit ismeritek-e? Például Wesselényi munkájáról, a *Balítéletekről* hallottatok-e? Ugye, nem! És Széchenyi *Világát* ki látta közületek?... Senki? Hát a *Stádiumot*?

ORMÓS Hallottunk róla... sokat...

KÖLCSEY Olyanok vagytok, mint a rossz kertész. Különből hozattok palántákat, s nem nézitek a talajt, mibe ültetitek.

LOVASSY A szellem, mely a franciáknál forradalmakat tüzel, nem egy nép, hanem a világtörténet szelleme! Ha elrejtőzünk sugára elől, elsorvadunk!

MADARÁSZ Pest csakúgy Európa, mint Párizs. Ha onnan hozunk eszméket, azoknak ez nem idegen talaj...

KÖLCSEY Bár így lenne! S tegyük fel, így igaz. De ha itt tél van még, mikor ott tavasz, hiába egy a föld, plántálni nem lehet! (A két könyvre mutat) Ezekből sem az értelem hiányzik. És egyáltalán: nem szerzőikkel van nekem bajom. Hanem hogy éppúgy kritika nélkül lelkesedtek értük, ahogyan most személyemet kezditek dicsérni.

ORMÓS Nem hízelkedni akarunk.

KÖLCSEY Nem is gondolom. Ti nagyra érzitek elhivatva magatokat. S ez dicséretes. Csak vigyázzatok, mert kétféle karakternek van behatása a köz dologra. Az egyik az ideák embere, az álmodozó, aki a

szó erejével revolúciókat képes erjeszteni, de maga legszívesebben a háttérben marad; mert természeténél fogva csak hatni akar, csak másokat igyekszik cselekvésre ösztönözni. A másik látszani és bámulatni kíván; s minden törekvése azt célozza, hogy hatalma legyen — anélkül, hogy tulajdon elvei lennének, melyeknek érvényét szerezze. Az egyik tehát az elvet tolja előre személye nélkül, a másik csupán személyét — elvek nélkül. S ily módon — noha nem is tudják — mindkettő csak a másik által szerezhethet befolyást. Magam is — hajlamaim szerint — csupán az első osztályba: a szóbúvészek klasszisaiba tartozom. De most, midőn arra kényszerített a sors, hogy tegyek valamit, pirulva látom: mily felelőtlen hazardőr, aki személyét visszavonja, miközben a szó hatalmával él. És mily utálattalos dolog, ha valaki keblében érlelt principiumok nélkül igazgatja a társaságot... Azzal, amit ezekből *(a könyvekre mutat)* tanultok, csak véreketek hevítetek. Politikai jellemetek parlagon marad. Ismét mondom: vigyázzatok! Ha olyan ellenzékhez tartozónak hirdetjük magunkat, amely nem örökké csak opponálni akar, hanem igenis a hatalomért perel, legfőbb elvünk kell legyen, hogy ne bízzunk nyelvünkre se többet, se mást, mint amit karjaink tenni képesek!

PULSZKY Méltóságod tökéletesebbnek hiszi az emberi társaságot, mint amilyenné Isten megformálta... Miért lenne hazardőr, aki eszméivel nem önmagát, hanem a sokaságot ösztökéli tetteire?!

KÖLCSEY Mert nem ismeri a vak erőket, amelyeket az eszme a sokaságban működésbe hoz!

BOJTOR A népet tehát meg kell óvnunk eszméinktől? Kölcsey Ferenc, akitől a demokrácia ábécéjét tanultuk, nem gondolhat ilyet!

PULSZKY Ha megtanultad a demokrácia ábécéjét, ne akard senkinek megszabni, mit gondolhat. Különben nyugodj meg: ha Kölcsey Ferenc szavazhatott volna, a mi pártunkon állna. Elvetette volna pontjaidat.

LAPSÁNSZKY Miért ne szavazhatna?

ORMÓS Mert nem tagja formálisan társaságunknak...

LAPSÁNSZKY Még lehet! Azt javaslom: kérjük fel Szatmár követét, lépjen közénk! Válasszuk meg örökös elnökünknek!

TÖBBEN Úgy van! Éljen! Legyen elnökünk!

LOVASSY Ez ellenkezik alapszabályinkkal!

LAPSÁNSZKY A két dolognak semmi köze egymáshoz: a Társalkodási Egyesület mellett alakítanánk egy másik, egy titkos társaságot. S legyen ennek a feje Kölcsey Ferenc!

KÖLCSEY Vessétek el ezt az ötletet. Én nem megyek bele.

BOJTOR *(ironikusan)* Ez pedig tett volna a javából! Az egyetlen dolog, mi több lehetne, mint „szóbúvészkedés”.

LAPSÁNSZKY Kérem, ne siessen a válasszal! Lássuk egyenként, ki hogyan vélekedik javaslatomról!

LOVASSY Helyes! Én pártolom.

MADARÁSZ Nemcsak pártolom, forrón óhajtom is!

KÁSZONYI Ha Kölcsey Ferenc helytelennek látja Lapsánszky ötletét, én sem lelkesedek érte...

ORMÓS Én semmiféle titkos szervezkedésnek tagja nem leszek.

LAPSÁNSZKY Így gyáva lennél?

PULSZKY Nem gyáva ő, csak okos. Tudja a történelemből, hogy a titkos társaságok nem így születnek. Ahhoz itt túl sokan vagyunk... szerintem is. S talán nem lenne szerencsés, ha vakon bíznánk egymásban. Nem gondolod?! *(Hosszan Lapsánszky szemébe néz, aki feltűnően zavarba jön)*

LAPSÁNSZKY *(Bojtorhoz)* András, nem nyilatkozol?

BOJTOR Szavazásotok szememben azt bizonyítja, hogy elveink szerint nem vagyunk már most sem egy társaság.

LAPSÁNSZKY Épp azért kell egy személy, akinek minden ellenkezésünk fölött álló tekintélye megmenti szövetségünket.

KÖLCSEY Megmondtam, barátaim, ilyen szerepre nem vállalkozom.

LOVASSY Hogy vállalkozik-e, azt önmaga dönti el. De hogy Kölcsey Ferenc az egyetlen ember ebben az

országban, aki irányt adhat törekvéseinknek, azon már nem változtathat semmi sem. Ha nemet mond, akár azonnal föloszlathatjuk egyesületünket.

KÖLCSEY A haza üdvéért kérlek titeket: ne tegyétek ezt!

BOJTOR A „haza üdvé” szempontjából tökéletesen mindegy, hogy a mi gyermekét játékokat űző kis önképzőkörünk együtt marad-e vagy sem. A jövő azok hatalmában van, akik felismerték vagy felismerik, hogy az „alkotmányosság ösvényén” ma már egy lépést sem haladhatunk előre. Hogy is lehet oly badarságban hinni, hogy az az alkotmány, amely a régi rendnek: az elnyomás, az erőszak jogának s az ebből burjánzó romlott erkölcsöknek a védelmezője volt nyolc évszázadig, most azoknak adna szabad kezét, akik épp e régiség s romlottság ellen készülnek végső ütközetre. Aki nem látja s nem érzi, hogy néhány esztendőn belül egész Európát egy hatalmas, mindent felforgató forradalom rázkódtatja meg, s ez a forradalom nemcsak az Isten előtti, de a polgári egyenlőség eszméjét is diadalra fogja vinni, az bújjon el vidéki birtokára, vagy mívelje csöndben mesterségét, de se önmagát, se társait ne ámtássa azzal, hogy a köz javáért munkálkodik. Nem kérдем én, hogy hajlandó-e Kölcsey uram társaságunkba vegyülni, mert a revolúciótól reszkető, önámító „reformerekkel” amúgy sem kívánok politikásdit játszani. Arra válaszoljon csak méltóságod: hiszi-e, hogy hazánk a „törvényesség” útján vánszorogva elébe vághat a revolúciónak? Ha nem: miért alacsonyítja le hatalmas szellemét a pozsonyi országgyűlés politikai törpéihez? S ha hiszi *(ingerülten)*: miért rokonszenvezik velünk, „rebellisekkel”?!

ORMÓS Túlóttól a célon!

KÖLCSEY Nem! Dehogy! Ez a tiszta beszéd. Nos, barátom, ha a földabroszra nézek, s olvasom hírlapjainkat: magam is látom, hogy nyugatra tőlünk régóta érik a revolúció. S mert kíváncsi természetű vagyok, siettetném is az időt, hogy megérjem a nagy pillanatot. Szeretném látni, mit hoz az emberiségnek a hatalmas rendület. De mint honpolgár, legszívesebben mégis megfékezném a történelem kerekét. Mert félek. S nem attól, hogy nekünk s mindazoknak, akiknek a régi rend által védett javaink s privilégiumaink vannak, önként vagy kényszer alatt sok mindenről le kell mondanunk. Nem. Attól félek, hogy a revolúció minket készületlenül fog érni. S hogy mindazt a győzelmet és áldozatot, amit megszentelhetne a siker, egy bukott forradalom értelmetlenné, hiábavalóvá tehet. Ha korábban érkezik a szülész órája, mint ahogy a természet rendje kívánná: az anya is elpusztulhat, s a gyermek is halva születik...

BOJTOR Ha az a baj, hogy készületlenek vagyunk, nem a készülődéssel kellene-e jobban iparkodnunk?

KÖLCSEY Revolúciókat nem lehet siettetni. Vagy természeti erővel törnek ki, vagy gonosz rafinéria gerjeszti azokat, hogy nyomukat halál s pusztulás kövesse.

BOJTOR Megbocsásson, de ebben az okoskodásban én inkább schulmeisteri logikát s nem politikai bölcseséget látok!

KÖLCSEY Vedd már észre, barátom, hogy ugyanazt akarod, mint ellenségeink!

BOJTOR Tiltakozom!

KÖLCSEY Nem látod, hogy a kabinet minden eszközzel arra törekszik, hogy forradalmi összeesküvésen érjen bennünket?! Ők ott, Bécsben, azt szeretnék, ha most törne ki a revolúció. Amikor még erőtlének és szervezetlenek vagyunk. Ha csak egyetlen lépéssel is letérünk a jog s az alkotmány ösvényéről, a kormány irtalmatlan erővel fog lecsapni ránk. És akkor mindennek vége! Igazad van: a jelenlegi konstitúción belül nem vihetők véghez azok a tennivalók, amiket a kor szelleme diktál. Meg kell várnunk, amíg ők nyúljanak jogtalan eszközökhöz; nekünk minden önkényre a törvényt kell pajzsul magunk elé tartanunk.

BOJTOR *(zaklatottan, sértetten)* Én tehát a kabinet megbízásából terjesztem felforgató eszméimet... Ki menthet fel e vád alól, amit *(sírva)* maga Kölcsey Ferenc mondott ki rám?! *(Egynéhány pillanattig sí-*

rásával küszködik, de nem tud úrrá lenni magán; az ajtóhoz siet, visszafordul) Isten önökkel, uraim! (Kimegy)

KÖLCSEY (rövid ideig tartó csend után) Hívjátok vissza!

Mindenki megrendülten, tanácstalanul áll

Senki?! Akkor hát magam megyek! (Az ajtó felé indul)

PULSZKY Hiába! Bojtort nem éri utol...

Vége a jelenetnek

Harmadik jelenet

Ugyanott, néhány héttel később. Az asztalon papírlapok hevernek, mellettük tinta, toll. Kölcsey a könyvespolcnál áll, s a szalagokkal átkötött kéziratkötegeket rendezgeti. Az egyiket kibontja, s lapozgatni kezdi. Néhány másodpercig csend van, majd erős kopogás az ajtón. Kölcsey hátrafordul, Szemere Pál lép a szobába

SZEMERE ...Végre a könyveid között látlak! Azt is megérjük talán, hogy újra az asztalodhoz ülsz, s írni fogsz?

KÖLCSEY Ott ülök én minden éjjel... Többet dolgozom, mint poétakoromban. Nézd: már tintám is alig van.

SZEMERE Mi az, hogy „poétakorodban”? Csak nem azt akarod mondani, hogy végképp elhagyott a műzsa?

KÖLCSEY Nem, nem! Én hagytam el... Oly labirintusba jutottam, ahonnan — attól félek — nem talállok vissza soha.

SZEMERE Jó szellemed veled maradt a labirintusban is. Minden beszédedet, mit az országgyűlésben tartasz, költői szellem lengi át. Még Kossuth tudósításában is ódai zengésű minden sorod. S amint halom, közönséged körében is fergeteges hatásúak felszólalásaid...

KÖLCSEY (legyint) Igen, a hatás „fergeteges”, csak többnyire, sajnos, eredménytelen. Mert az az ünnepi tónus, mellyel az ország nyomorult állapotát festjük, a leselkedő végzetet is kíváncsossá színezi. És nincs veszedelmesebb, mint amidőn a beteg fantáziája a szép halál idillumában keres vigasztalást. Ahelyett, hogy szembeszegülne végzetével.

SZEMERE De hisz kik téged hallgathatnak, szavaidból épp e hősi küzdelemhez merítenek erőt!

KÖLCSEY (fejét csóválja) Ugyan! Riadva látom, csinos beszédeinktől hogy megreszégülnek ezek a parlagi fejek. Ilyenkor félbeszakítanám beszédemet, s fülükbe ordítanék: ébredjetek! De hagyjuk ezt...

SZEMERE Miért vagy így keserű? Eppen most, amikor a kormány számos követeléseknek végre engedni kényszerül.

KÖLCSEY Hogyne! Ha még tíz évig kitartóan könyörgünk, talán a protestánsok is építhetnek úgy tempomot, hogy bejárata az utcára nyíljon, s esetleg azt is elérjük, hogy egy katolikus leányszót ne átkozzon ki egyháza, ha református legényt választ hitveséül. De korunk új s igazi nagy kíváncsi: hogy Magyarhon s Erdély végre unióra lépjen, s hogy a kilencmillió jobbágy szabad polgárrá váljék — nos, barátom, ezek a követelések nemcsak meg nem hallgattnak, de meg sem fogalmazódnak. És miért? Mert hiányzik az egység az ellenzékünkben, s enélkül csak a kamarilla játékszerei leszünk mindörökre.

SZEMERE Nem volna egység? Kossuth híradásai szerint a legfőbb célokban követjeink többsége meg egyezik.

KÖLCSEY Céljuk hiába egyezik, ha útjaik szerteágazók. Mivel Széchenyi a kormányba vetette bizodalmát, Wesselényi pedig épp a kabinettel szemben gyanakvó, most minden konzervatív kormánypárti is széchenyianusnak, s minden üresfejű hőzöngő Wesselényi követőjének hirdeti magát. S ha megkérdezed tőlük: mi teszi politikájuk alapelvét, az egyik híz-

kedve, a másik harciasan nyilatkozik a kormányhoz való viszonyáról. Mintha a közügyekben való részvétel végső értelme a lojalitás vagy az opponálás volna, nem pedig a pártok és a kormányok fölött álló cél, amely a hatalom irányában szükség szerint változó állásfoglalást követel. ...Ha így folytatjuk, az egész magyar politizálás a tegnapi örvénybe zuhan. Mert mind a két párt a múltból kölcsönzi ideáit. S így módon — a maga módján — ezt is, azt is a (ironikusan) hűség eszméje élteti. Ahelyett, hogy a dolgokat néznék, s a tennivalókhoz igazítanák képességeiket, erőiket is csak egymás ellenállásán mérískelik...

SZEMERE Feledni látszol, hogy minden pártviszály s személyek közötti torzalkodás fölött mily diadalmasan hódít nemzetiségünk érdekegyesítő szelleme. Oly erő ez, melyet — úgy hírlík — ma már Bécsben is tisztelni tanulnak.

KÖLCSEY Hát már te is bedölsz az ilyen meséknek? Nem látod, milyen szerencsétlenek vagyunk? Megpróbáljuk elhitetni magunkkal, hogy nemzetiségünk fantoma tényleges ellensúlyt képez a kormány önkényével szemben. Hah... mintha Bécs egy percig is komolyan gondolná a mi autonómiánkat; mintha attól tartana, hogy képesek lennénk megtorolni, ha lábbal tiporná alkotmányunkat. Micsoda ördögi komédia! Oly büszkén s annyi daccal hordozzuk keblünkben a nemzeti pátoszt, mintha valami százados hamv alatt emésztődő parászból magunk szítottuk volna lángját. Nem vettük észre, hogy ezt a tüzet is ellenségeink csíholták. Amikor a kabinet felfogta, minő roppant erőre jutott a muszka kolosszus, s hogy a szláv testvériség eszméje futótűzként terjed a Duna-medence népei között — a napról napra növekvő veszély ellen egyetlen használható eszköznek tűnt föl szemünkben nemzetiségünk. Mert a cseh, a tót, a rác a nagy szláv közösség jegyében mind a muszka karjaiba vetné magát, csak hogy osztrák elnyomóitól megszabadulhasson. Mi más fékezhetné meg ezt az Ausztria számára oly végetes organizációt, mint a mi nacionalizmusunk? A pánszlávizmus Ausztria-ellenes irányát így módon ellenünk lehet fordítani.

SZEMERE Megértem aggályaidat... de hogy a legszentebb elvet így hideg értelemmel s ennyire epés kedéllyel állítod elé — ezt fel nem foghatom.

KÖLCSEY „Legszentebb elvet”? Szégyenkezem, ha arra gondolok, mily ellenállhatatlanul ragadta magával lelkemet e szó: nemzet — ifjúkorom legtündöklőbb ideája. Hány ferde karaktert, míveletlen elmét s mennyi önös érdeket kavart a társasági élet felszínére ez a szellemi örvény... miközben a jobbakat, akik nyitott szemmel próbáltak emelkedni — talán büntetésül? — a feneketlen örvénybe rántja. Régen azt hittem, e szó: nemzet — maga a kinyilatkoztatás... az ígéret földje... az örök aranykor, földi paradicsom, ahová minden büntelen lélek bebocsátást nyerhet. Ma már tudom: a „Nemzet” az Isten átká, maga a pokol, mit azért kaptunk, hogy még itt a földön kárhozatra jussunk!

SZEMERE Amit mondasz, abból úgy tűnik: itt Pozsonyban még táborunkból is mindenki szemben áll veled. S mit kell látnom eközben? Olyanoknak, kik egymást nem szívelik, mert törekvéseik ellentétesek — bálványuk egyaránt te vagy. S tudod magad is: a karzat ifjúságát semmi nem hevíti annyira, mint Kölcsey neve. Talán az egyetlen közös élményük vagy... Ők együtt, ahogy ragaszkodnak hozzád — ez számukra a „nemzet”. Ők benned hisznek, Ferenc — nem neked!

KÖLCSEY Épp ez az! Én ennyi ellenkező reménykedésnek meg nem felelhetek. Állásom lehetetlenebb, mint látni véled. Ha csak a fontolva haladókra s a karzatra kellene figyelnem, nem esne nehezemre pusztán retorikámmal egyensúlyt tartani. De hogy őrizhetem meg egyszerre Wesselényi és Széchenyi bizalmát, kiknek útjai a politikai univerzum legszélsőbb pólusai felé közelítenek? S mit kezdjek az ifjú lázongókkal, akik csak egy párizsi mintájú revolúciótól remélnek üdvös változásokat? Mondd: mit kezdjek?! Minő kegyetlen ironiája a sorsnak, hogy emezek is engem igyekeznek megnyerni vezéröklül!?

— Hidd el, édes barátom, minden siker, mit beszédeimmal érek el, egyre mélyebb szakadékba taszít. SZEMERE (megrendülten) Te erről sosem beszéltél nekem...

KÖLCSEY Nem beszél az ember addig másnak, amíg, mit mondani kéne, magának sem meri bevallani... SZEMERE Van kigázolás!

KÖLCSEY Van. Ha innen, Pozsonyból, örökre elmegyek.

SZEMERE Nagyszerű! Ha magad is mennél, legalább könnyebb lesz elcsábítanunk...

KÖLCSEY Kikkel akarsz te csábítani, s hova?

SZEMERE (jellelkesülve) Az elmúlt héten — Pesten, Bártfayéknál az Akadémia dolgairól csevegtünk. Ott volt Vörösmarty, Bajza, Toldy Ferenc s persze maga Bártfay Laci. Valaki szóba hozta az akadémiai titoknokság ügyét. Bizonyára hallottad te is, hogy Döbrentei a legközelebbi gyűlésen megválik főtítkári tisztétől.

KÖLCSEY Mit segít ez rajtam?

SZEMERE Én felvetettem: mi lenne, ha Kölcsey foglalná el a megürült helyet. No, mit szólsz?!

KÖLCSEY (tréfásan) Mit szólnék? Mennék én falusi jegyzőnek is, csak el innen!

SZEMERE Tehát vállalnád!

KÖLCSEY (meglepődve) Komolyan beszélsz? De hisz nem mi döntünk az ilyesmiről.

SZEMERE A többiek, kivétel nélkül, lelkesedtek az ötletért.

KÖLCSEY Ugyan! Ilyen ügyekben csak az igazgató tanács voksa dönthet. Nem Bajzáé s Vörösmartyé.

SZEMERE Fogódkodj meg: az igazgató tanács is melletted áll!

KÖLCSEY Honnan veszed?

SZEMERE Bártfaytól tudom, hogy Széchenyinek is te vagy a jelöltje...

KÖLCSEY Éppen Széchenyinek?!

SZEMERE Igen! A legutóbbi gyűlésben melletted érvelt. Mert meg van róla győződve, hogy — s most figyelj! Bártfay feljegyezte a gróf szavait — „a szatmári követ beiktatása minden szempontból nyereség lehet...”

KÖLCSEY (hirtelen elkomorul) „Minden szempontból.” Tudod, mit jelent ez?

SZEMERE Hogy téged mindenkinél többre becsül.

KÖLCSEY Nem, barátom. Széchenyinek nem az a „nyereség”, ha én vagyok a főtítkárr, hanem az, hogy innen elmegyek.

SZEMERE Szent isten! Hol élek?! Ennyi év s közös harc után képes vagy öt szemforgató, ravasz nagyúrnak vélni?

KÖLCSEY Ha jól értem terve indítékát, azt kell mondanom, hogy mint ember módfelett tapintatos, politikusként pedig zseni. Most, hogy a kolozsvári országgyűlés megfeneklett, s Wesselényi újra Pozsonyba jön, Széchenyi — látván növekvő ellenszenvemet a kormány iránt — attól tart, hogy én Miklós oldalára állok, s őhöz hűtelen leszek. Széchenyinek azért lenne „nyereség” a távozásom, mert úgy nem lehetnék Wesselényi támasza.

SZEMERE Csak nem akarod ilyen agyrémek miatt a nagy lehetőséget elszalasztani?!

KÖLCSEY (sóhajt) Az ajánlat csábító, kétségtelen. De... ah, hagyjuk, nem érted te ezt...

Kopognak. Kölcsey az ajtóhoz megy, kinyitja. A küszöb mögött két jurátus: Ormós Zsigmond és Bojtor András — mélyen meghajtják magukat

ORMÓS Nem alkalmatlankodunk?

KÖLCSEY (jókedvre derül) Isten hozta az urakat! Kerüljetek beljebb! (Szemere felé int) Legjobb barátom, Szemere Pál! (Szemeréhez) Ime, a karzat „oszlópai”!

ORMÓS Ormós Zsigmond vagyok.

BOJTOR (elfogódottan) Bojtor András...

SZEMERE Sok szépet hallottam rólatok! Noha Bojtor uram bizonyos körökben veszedelmes ember hírében áll...

BOJTOR (keserűn) Nem fogok én most már a légynek sem ártani.

KÖLCSEY Mi ez a hőkölés, András?

ORMÓS De nem akarunk zavarni.

KÖLCSEY Nem zavartok, fiúk, halljam csak, mi baj!? ORMÓS Bandi!

BOJTOR Azért jöttem méltóságodhoz, hogy megkövessem... amiért legutóbb oly féktelen valék...

KÖLCSEY Mikor lennél zabolátlan s keményfejú, ha nem húszéves korodban? Nem nehezteltem én egy percig sem rád.

BOJTOR De én egyszer mind búcsúzni jöttem... (elérzékenyülve) mert ebből a városból örökre elmegyek.

KÖLCSEY No, tán atyád rendelt haza?

Bojtor tagadóan rázza a fejét

ORMÓS Mondd csak el!

BOJTOR Nem kívánhatom, hogy szülőim s húgaim földönfutókká váljanak...

KÖLCSEY Ejnye, de rejtélyesek vagytok.

ORMÓS Bandit magához rendelte a személynök, s megfenyegette őt.

KÖLCSEY Mi történt, András?

BOJTOR (erőt vesz magán) Egy ismeretlen úr jelent meg lakásomon, s pécésétes levelet nyújtva át, csak ennyit mondott nagy nyomatékkal: „Vigyázzon, ifjú úr, nem mondhatja később, hogy postánk nem jutott időben kezébe...” s rögtön távozott. A levélben csupán annyit állt, hogy még tegnap, pontban tíz órakor, jelentkezzem a személynöknel. Ahogy beléptem: Somsich Pongrácz „államtanácsos” úr felállt asztalától, s elébem jött. Kezet rázott velem, s hellyel kínálta. Szívélyesen érdeklődött tanulmányaim s családom felől, s dicsérni kezdte tehetségemet. Megkérdezte, mit szólnék hozzá, ha néhány hónapos joggyakorlatra hivatalába fogadna. Én szabadkoztam, mondván, vármegyénkben, otthon, szívesebben jurátuskodom. „No, csak gondolkozzék rajta. S ha meggondolná, majd jöjjön újra el!” S ezzel elbocsátott. A folyosón valami inasféle szólított meg, s egy másik szobába terelt. Itt egy rendőrtiszt állt eléem, nevem nem kérdezte, s be nem mutatkozott, ám rögtön ordítozni kezdett. Tudatla vélem, hogy régóta figyelnek, tudják: mikor kikkel s hol találkozom, s tele van már egy egész dosszié — fel is mutatta azt —, melyben feljegyezve áll minden szavam. Végül emelt hangon figyelmeztetett: az állam biztonsága — úgymond — megkívánja, hogy anarchista csoportok működését ne tűrjék tovább. S mivel az egyik ilyenek feje — szerinte — én vagyok, negyvennyolc órán belül döntsem el: melyik utat választom e három közül. Vagy kilépek egyesületünkéből, s elfogadom Somsich ajánlatát, vagy társaim közt maradok, de összejöveteleinkről öneki minden héten jelentést teszek, vagy haladéktalanul távozom Pozsonyból. S még hozzátette: ha nem jön meg az eszem, ne reménykedjek, hogy valaha is ügyvédi vizsgát tehetek. Én kábult fővel indultam szállásomra vissza, s ott ajtómat feltörve, holmimat összedúlva leltem. Néhány drága könyvem lapjaira tépve szanaszét hevert, ruháim zsebei mind kifordítva, asztalom fiókja felfeszítve volt. Ágyamra roskadtam, hogy összeszedjem magam, de ekkor újra megzörgettek ajtóm. A postás hozta atyám levelét.

KÖLCSEY Vele is közölték, hogy fia „rossz útra tért?”

BOJTOR Nem. Ő nem tud semmiről. Csupán arról tudósít, hogy jegyzői hivatalából minden indoklás nélkül elmozdították, s birtokunkat — felújítván egy nyolcvan év előtti pert — zálogba helyezték. Kétségbeesetten könyörög szegény, hogy siessek vizsgáimat letenni, mert jövedelmem nélkül koldusbotra jutnak... Ezért kell búcsúznom...

KÖLCSEY Ez a galád Somsich! Hogy hittünk neki! Mi emeltük a vállunkra, hogy legyen valaki a kabinetben, aki minket képvisel... Várj csak, barátom! Én elmegyek ehhez a bitanghoz, a szemébe nézek. S ha nem csinálja vissza, amit veled s apáddal tetek, az egész alsó táblát ráuszítom!

ORMÓS Ferenc bátyám ne tegye próbára türelmüket. Ügyünk többet veszít, mint nyer vele.

KÖLCSEY „Türelmüket”?! (Szokatlan dühvel) Utolsó esélyük, hogy velünk kiegyezzenek, s megmentsek ezt a gyengeelméjű dinasztit s az egész rothadó birodalmukat!

SZEMERE Türtőztesd magad! A falnak is füle van... még majd felségsértéssel vádolnak néhány könnyelmű szavadért....

KÖLCSEY Szép lenne az!

SZEMERE Ha meggondolod, hogy ifjaink olykor szeretlen ideáktól bűvöltenek el, s másfelől, hogy mily kényes a kormány helyzete külpolitikai állását tekintve, úgy ez az akció, noha kapkodást mutat, merő önkényeskedésnek nem nevezhető.

KÖLCSEY Bojtor esete arról tanúskodik, hogy a személynököt is zsarolják. De ő tud róla, s engedi. S ez azt jelenti, hogy a kabinetben belül tért nyerni kezdenek a vasöklök hívei.

SZEMERE Ifjú barátaink republikánus eszméit te sem valdod magadéinak, Ferenc. Nem csodálkozhatunk, ha Somsichék jelét is adják nemtetszésüknek. Bojtor fiam! Ha komolyan vettétek elveiteket: valaminő ütközésre ti is számítottatok?!

BOJTOR Én nem gondoltam, hogy atyámat is belekeverik...

KÖLCSEY Ugyan, Pali! Mi köze az ifjak stúdiumainak az országos ügyekhez? Metternich kompániája nem tőlük fél, hanem mitőlünk akar szabadulni. Odafönn azt akarják kicsikarni, hogy erkölcsi érzelmeink parancsát követve vigyük majd az ifjak ügyét a politikai nyilvánosság elé; s persze: vegyük védelmünkbe őket. S mert ez az ügy politikailag végül is védhetetlen — kompromittálva leszünk, s elbukunk.

SZEMERE Tehát mégsem uszíthatod az alsó táblát Somsich ellen!

KÖLCSEY *(tehetetlen dühvel)* Sajnos, nem... de akkor is beszéllek vele... *(Az ifjakhoz)* Barátaim, az istenért kérlek titeket: zajt ne csapjatok... Bojtor Andrist szülői hívják sürgősen haza... csak ennyit mondjatok az egyesületben. Nehogy lázadás legyen, mert elbukunk. *(Összekulcsolja két kezét)* Adjatok nekem még néhány hónapot, hogy a végső pontig menjek saját utamon. ...Ti Béccsel akartok újat húzni, hogy oltalmazzatok a „nemzeti” szabadságjogokat. De miféle nemzetért pereltek?! Értsétek meg végre: ha a kilencmilliónyi népből nem itt Pozsonyban, a diétán gyűrünk nemzetet — az utolsó szálig elveszünk. ...Higgyétek el: közeleg a perc, melyben e roppant feladatot az ország gyűlésén törvényes úton, békés eszközökkel véghez fogjuk vinni! *(Papírlapokat lobogtat)* Lássátok: itt van beszédem e tárgyban, melyet a jövő ülésben mondandó leszek. Hatását kipróbáltam már követársimon — így hát nemcsak hiszem, de tudom is, hogy ügyünk győzni fog. Újólág könyörgök néktek a haza szent nevében: tanúsítsatok önmérsékletet! Nehogy rebelliótok, mit fentről provokálnak, utolsó reményünket is semmivé tegye!

ORMÓS *(Bojtort karjánál fogva az ajtó felé vezeti)* Ha hallgatni kell, hallgatni fogunk. De tudja meg, ha a szükség úgy kívánja, kockázatosabb szolgálatot is szívesen vállalunk.

KÖLCSEY *(Bojtorhoz)* András? Rád is számíthatok?

BOJTOR *(könyveivel küszködve)* ... Igen...

KÖLCSEY Isten veletek! Szerencse kísérjen utatokon!

A két fiú meghajtja magát s távozik

SZEMERE Egy negyedórája még labirintusban érezted magad. Most meg ennyire biztos vagy a győzelemben?

KÖLCSEY Ha csak annyit elérünk, hogy visszafogjuk a vesztükbe rohanó ifjú lázadókat, félig-meddig már az is győzelem.

SZEMERE Csak nehogy csalódj, Ferenc!

KÖLCSEY *(hévvel)* Nem fogok csalódni! Igenis hiszek a sikerben! Most, hogy felrémlt előttem a legrosszabb esély: egy gonosan provokált és eltiport revolúció, most érzem, lesz erőm az országgyűlésben, hogy a lehetetlent is keresztülvigyem!

SZEMERE *(keményen, elszántan)* Nem akartam erről beszélni, de ki kell hogy józanítsalak, Ferenc! Én, mint mondtam, Bártfaytól jövök, kinek legfrissebb hírei, miket Szatmárból kapott, megcsúfolják minden reményedet. Ő magától Károlyi gróftól tudja: ha a jobbágypártban Béccsel ütközhöl, saját vármegyéd

hátat fordít neked. S ha nyakaskodsz, visszahívnak. Ez azt jelenti, hogy itt Pozsonyban a te programoddal őket többé nem képviselheted. Megbuktatnak saját híveid, mielőtt Bécs a kisujját megmozdítaná. ...Azaz, hogy már régen megmozdította. Csak nem itt, az országgyűlés nyilvánossága előtt. Otthonodba küldte ügynökeit, hogy addig zsarolják, fenyegezzék választóidat, amíg azok „önként” meztagsadnak téged. Hát így állunk, barátom. Fáj, hogy el kellett mondanom, de nem hagyhatom, hogy fejfel menj a falnak.

Kölcsey néhány pillanatig dermedten áll, majd kihúzza az asztalfiókot, s egykedvűen rendezgetni kezdi papírjait

Nincs szavad?

KÖLCSEY Azt üzenem Bártfaynak, köszönje meg nevemben Széchenyi gróf jóindulatát. Főttkár nem lesz, de a szegény meghurcolt fiúk dolgában számítok reá.

SZEMERE Mihez fogsz kezdeni?

KÖLCSEY Mihez kezdenék? A dolgomat teszem.

Vége a jelenetnek

Negyedik jelenet

Bécs, 1835. Metternich kancellár dolgozószobája. Jelen vannak: Metternich herceg, Kolowrat államminiszter, később: Sedlnitzky rendőrminiszter, valamint Wirkner tanácsos

METTERNICH *(hátratett kézzel fel-alá járkál)* Miután Ferenc császár meghalt, a trónt most már nem egy ember, hanem egy szimbólum foglalja el... Ferdinánd császár olyan valaki, mint a dalai láma...

KOLOWRAT Azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy a dalai lámának minden körülmények között abszolút tekintélye van.

METTERNICH A császári tekintélyt mi is meg fogjuk őrizni. Ez mindannyiunknak érdeke.

KOLOWRAT Kifelé talán megőrizhetjük... de magunk között — aligha.

METTERNICH S miért ne?

KOLOWRAT Mert ahol a hatalmi körök nincsenek pontosan kijelölve, ott csak egy személy iránti feltétlen engedelmség lehet a kormányzás alapelve.

METTERNICH Ferenc császár végrendelete elég világosan intézkedik e tekintetben is.

KOLOWRAT Azt a végrendeletet hercegséged diktálta... De értelmezésében talán nekünk is lesz szavunk...

METTERNICH Csak nem azt várta, Kolowrat gróf, hogy Ferdinánd teljhatalmú gyámjává fogjuk kinevezni?

KOLOWRAT Csak annyit vártam s várok ma is, hogy a belső ügyek irányítójának legyen annyi szabadsága, hogy megmenthesse a birodalmat a végelgyengülés veszélyétől. Ezt akkor is létfontosságú szempontnak tartom, ha holnaptól más lép a helyembe!

METTERNICH A végrendelet semmiben sem korlátozza az ön hatáskörét.

KOLOWRAT Van önnek fogalma arról, mily katasztrofálisak pénzügyeink?

METTERNICH Voltaképpen mit kívánna, ön, grófom?

KOLOWRAT Oly hatáskört, mely mind az ökonómia, mind a polgári jogalkotás terén lehetővé teszi, hogy törvényeinket a természetes fejlődés követelményeihez igazítsuk.

METTERNICH A gazdaság szférájában önnek éppoly korlátlanok a lehetőségei, mint korábban. Ami pedig a polgári jogviszonyokat illeti, engedje meg, hogy abba mi is beleszóljunk. Amennyire ismerem ilyen természetű elképzeléseit, attól kell tartanom, hogy pénzügyi nehézségeinkre hivatkozva ön olyan káoszt idézne elő „jogi reformjaival”, aminőt a franciáknál csinált a revolúció.

KOLOWRAT Én pusztán olyan eredményekre töreksem, mint a franciák. Éppen ahhoz kellene a közigazgatási kormányzat számára nagyobb hatalom, hogy elkerüljük a káoszt, a revolúciót.

METTERNICH Szándékai tisztaságában sosem kételkedtem. De ha összevetem a társadalmi berendezkedésünk átfarmálását célzó ideáit... teszem azt néhány magyar főúr tökéletesen anarchisztikus „reformprogramjával”, be kell vallanom, én semmi különbséget nem látok az ön fantazmagóriái és az övék között.

KOLOWRAT Biztosíthatom hercegségedet, hogy az én szisztémámban nincs helye a magyar arisztokráciának. Még a köznemességnek sem...

METTERNICH Nem az arisztokráciáról beszéltem, mert — önnel ellentétben — meggyőződése, hogy a józanabb többség igenis fontos támasza rendünknek; én néhány hóborzós mánásra gondolok. Az olyanokra, mint Széchenyi gróf meg Wesselényi báró...

KOLOWRAT Épp azokra tehát, akik segíthetnének felzárkóztatni ezt a civilizálatlan tartományt Ausztriához!

METTERNICH Nézze, kedves grófom. Oly ponthoz érkeztünk, melyen nem juthatunk túl nézeteink alaposabb megvitatása nélkül. Halasszuk ezt kedvezőbb alkalomra. Mindenesetre addig is gondolkozzék el érveimen! Ön finánciális gondjainkat nevezte katasztrofálisnak. Itéletét csak akkor fogadhatnám el, ha állapotainkat magam is valamiféle „polgári jólét” absztrakt normáihoz viszonyítanám. Nem teszem ezt, mert az igazi katasztrófa nem az, ha népeink szerényen élnek, hanem az, ha monarchiánk elveszíti azt a szerepet, amit az európai hatalmi egyensúly megőrzésében évszázadokon át játszhatott. Nekünk nem meggazdagodott magyar kereskedőkre, hanem nagyszámú hadseregre van szükségünk. S hogy ezt megkapjuk, még sokáig meg kell őriznünk jó viszonyunkat a konzervatív magyar nemességgel. Egyébként, ha van ideje, maradjon velünk. Épp a magyar ügyek referenseit várom...

KOLOWRAT Annál is inkább örömmel, mert nincsenek információim a legújabb fejleményekről.

METTERNICH No, látja! Tehát a probléma lényegét nem ismeri! Így könnyű politizálni!

KOLOWRAT Mindenesetre meglepődve konstátálom, mily változékonyak hercegséged politikai elvei a feudális magyar alkotmányt illetően.

METTERNICH Mire céloz, barátom?

KOLOWRAT Én még emlékszem azokra az időkre, amikor ön sürgette a legtürelemtelenebbül, hogy végső csapást mérjünk e különös autonómiát élvező barbár nemességre.

METTERNICH Ez a megjegyzése is csak azt bizonyítja, hogy nincs sok érzéke a politika művészetéhez. Ha 1812-ben, amikor azt szorgalmaztam, hogy katonai eszközökkel olvassuk be Magyarországot a birodalom testébe, Ferenc császár megfogadta volna tanácsomat, nekünk most nem kellene vitatkozni erről a kérdéstről. Hogy a császár akkor elhalasztotta a kímálkozó lehetőséget — azt nem utolsósorban a magához hasonló „ökonómisták” aggályoskodásának köszönhetjük!

Kopognak. Előbb Wirkner, mögötte Sedlnitzky a szobába lépnek, melyen meghajtják magukat. Metternich mintha észre sem venné az érkezetteket, Kolowrat felé fordulva folytatja mondókáját

Tudja, mennyire irtózom az erőszak drasztikus formáitól. Nos, gondolja meg: az egész magyar ügyet, noha nem erőszak, de vér nélkül oldhattuk volna meg!... Az alkalom nem tér vissza... de a lehető legcivilizáltabb, legembérségesebb megoldásra kell törekednünk ma is. *(A vendégekre néz)* No, mit hoztak, uraim? Megtették, amit kértem?

A két férfi egymásra néz

Mi van, Wirkner tanácsos?! Beszéljen már!

WIRKNER *(kezébe veszi a hóna alatt szorongatott aktasomót, s felnyitja)* Megbízatom szerint mindekelőtt a magyar ellenzék főkomposai között végzett munkámról kell tájékoztatnom excellenciádat.

METTERNICH Halljuk!

WIRKNER Újabb öt embert sikerült megnyernem a hangadók közül, hogy a felajánlott magas állami tisztségek fejében hátat fordítsanak az ellenzéknek.

METTERNICH Helyes...

WIRKNER Úgy látszik, súlyosabb konfliktusok nélkül is célhoz érhetünk, ha „kiváltjuk” az ellenzék pilléreit!

METTERNICH *(legyint)* Maguk nem ismerik a magyarokat! Sokáig én is azt hittem: elég, ha vezéreikkel egyezkedünk, a többi megy utánuk. Ne reménykedjenek, uraim! A legnagyobb tekintély is elveszíti befolyását körükben, ha az velünk egyezkedik... Okuljanak az én kudarcomon! Azt hittem, ha szót érthetek Széchenyi gróffal, leszerelhetem az egész ellenzékét.

WIRKNER Úgy látom, hogy Széchenyivel excellenciádnak jól használható kapcsolata van.

METTERNICH Rosszul látja. Csak volt. Mihelyt tárgyalni kezdtem vele, legjobb barátai arról kezdtek sugdolózni, hogy a gróf lepaktált velünk: átállt az ellenséghez!... Voltaképpen persze az se lenne baj, ha a „nagyokat” sikerülne ily módon kompromittálni, s ezzel széttzilálódna táboruk. Ám szó sincs erről. Ha Széchenyi gyanússá válik, ott áll a helyén az újabb szent: Wesselényi. Ha őt ártalmatlanná tesszük, akkor majd jön ez a megbukott szatmári követ: ez a Kölcsény. Ha ezt is „kiiktatjuk”, majd maguk fölé emelik a zalai küldöttet: Deákot... és így tovább a végtelenségig. Széchenyi gróf csupán zavaros szellem. Egy fantaszta, egy jóindulatú bolond... Ez az erdélyi báró viszont veszélyes őrült... A büntetés minden fajtájára rászolgált... Maguk tudják rólam, hogy nem szeretem a dolgokat misztifikálni. De észre kell venniük, uraim, hogy más természetű ellenféllel van dolgunk, mint a többi tartományban. Itt nem személyekkel és nem akciókkal állunk szemben: hanem valamiféle veszedelmes kórral, egy újfajta szellemmel, amit — minél jobban üldözünk, annál hatalmasabbá válik. Ennek a szellemnek keressék az ellenszerét, s ne apróságokkal bibelődjenek...! Folytassa, Wirkner tanácsos!

WIRKNER Puhatólóztam az ifjak között is...

METTERNICH Úgy mondja, mintha valami kedves szívességet tett volna. Ez a dolga! Beszéljen tárgyilagosan!

WIRKNER *(kissé sértetten)* Értettem. Sajnos semmi jel nem mutat arra, sőt, bizonyítható az ellenkezője, hogy akár Kossuthnak, akár Wesselényinek kapcsolata lenne a fiatal jurátusok Társalkodási Egyesületével.

METTERNICH *(hisztérikusan)* Mi az, hogy semmi jel?! Ha nincsenek, akkor csinálni kell ilyen jeleket! Utasítsa Lapsánszkyt, hogy teremtsen kapcsolatot Kossuthnal, és gondoskodjon arról, hogy bizonyítható legyen az ifjak körében is Wesselényi konspiratív szerepe! Mindent nekem kell kitalálni?! *(Sedlnitzkyre támad)* Maga sem hozott semmi kézzelfoghatót?!

SEDLNITZKY *(kapkodva lapozgat jegyzetei között)* Arról már beszámoltam excellenciádnak, hogy a múlt évi decemberi megyegyűlésen három legyet ütöttünk egy csapásra.

METTERNICH Elbukott a liberálisok jobbágyboldogító programja, s ezzel együtt Kölcsény. Ez csak kettő.

SEDLNITZKY Excellenciádnak talán elkerülte a figyelmet, hogy ezen a megyegyűlésen történtek azok az események, amelyek alapján végre megindíthatuk az újabb pert — felségsértés címén! — Wesselényi ellen.

METTERNICH Ne bosszantson, Sedlnitzky! A pert már megindítottuk, de a vád még mindig nincs megalapozva. Megmondtam magának, hogy az állásával fizet, ha nem teremt elő tökéletes bizonyítékokat. Nagyon jól tudja, hogy erre a perre az egész világ ide fog figyelni. S nekünk be kell bizonyítanunk, hogy törvényesen járunk el, amikor ennek a rebellis bárónak kitekerjük a nyakát. Ne felejtse el: az egész

magyar ellenzék csupa „jogtudós”. Ha a vádiratba ezek bele tudnak kötni, maguk jóvátehetetlen vétkeket követnek el!

SEDLNITZKY Wesselényi a szóban forgó vármegyeigyházban az uralkodót sértő nyilatkozatot tett... ez elégséges alap...

METTERNICH Mi volt a sértés?

SEDLNITZKY Lázítás Ófelsége kormánya ellen...

METTERNICH De nem Ófelsége ellen! Erre akar fel-ségsértési pert építeni? Fajankó!

SEDLNITZKY (sértetten) A tanúvallomások egybe-hangzóan bizonyítják, hogy a báró szavainak az ural-kodó személyét sértő éle volt...

METTERNICH Akkor meg fogalmazzák úgy ezt a mon-datot, hogy alátámassza a tanúvallomásokat!... Most pedig arról számoljon be, hogyan gazdálkodik a pénz-ünkkel!

SEDLNITZKY (sértett méltóságérzettel) A rendelke-zésemre álló összeg egy részét — számszerűen ezer-ötszáz forintot, a diéta ellenőrzésére fordítom. Ennek javát az állandó költségek emésztik fel...

METTERNICH Miféle állandó költségek?

SEDLNITZKY Például Széchenyi megfigyeltetésére ha-vi harminc, Deák és Kölcsey szemmel tartására havi tizenöt-tizenöt forintot költök, az Ifjak Casinója har-minc forintomba kerül...

METTERNICH Hagyja abba!... Magának mennyit tesz félre?

SEDLNITZKY (vérig sértve, sírósan) Tudhatja excel-lenciád, hogy tiszta a kezem... Én a saját jövedelmem nagy részét is jótékonyági célokra fordítom... a prágai árvaházat egymagam építtettem fel...

METTERNICH Beszéljen tovább! Beszéljen erről a Kölcseyről!

SEDLNITZKY (felcsillan a szeme, köhög, kihúzza ma-gát) Minden jel arra mutat, hogy őtöle többé nem kell tartanunk, excellenciás uram...

METTERNICH Csak egy „jelet” mutasson!

SEDLNITZKY Azok a levelek, amelyeket az elmúlt hó-napokban a barátaihoz írt, mind arról tanúskodnak, hogy ezentúl nem akarja magát a politikába ár-tani...

METTERNICH Megvannak ezek a levelek?

SEDLNITZKY (dossziéjában kotorász) A másolatai... természetesen... itt vannak nálam.

METTERNICH Olvasson belőlük!

SEDLNITZKY (kivesz egy lapot, olvasni kezd) Szemere Pálhoz írta. Legjobb barátjához: „Úgy látszik, te nyugtalan vagy amiatt, hogy én szatmári követ töb-bé nem vagyok. Ne hidd, mintha lelkeim jóllétére nézve, a küzdés pályáján maradnom szükséges lenne. Midőn a haza hív, követni a hívást kötelességem; de midőn a haza elbocsát, akkor a házi csendbe örömmel térni vissza nem véték.”

METTERNICH Nagyszerű! Maga mire következtet eb-ből?

SEDLNITZKY Arra, hogy az ambíciói másfelé viszik. A könyvei közé. Az íróasztalához. S ez a legfonto-sabb.

METTERNICH Azért csak figyeltesse még egy ideig!

Wirkner felemeli a karját

Mit akar, Wirkner? Tud valamit hozzátenni ehhez? WIRKNER Sajnos, igen. Utólagos engedelmmel excel-lenciádnak, kicsit be is avatkoztam az eseményekbe.

SEDLNITZKY Az lehetetlen! Miféle eseményekbe? Tudnom kellene róla!

WIRKNER (levélmásolatot vesz elő, s az egyiket Sedl-nitzky elé tartja) Olvassa el! Ezt is Kölcsey írta!

SEDLNITZKY (bambán bámul az eléje tartott papírra) Mi ez?

METTERNICH Hangosan!

SEDLNITZKY (kezébe veszi a papírt) „Közép-Szolnok-ban folyó hónap 20-án követválasztás lesz; s ott engem akarnak választani. Körülényeimre nézve ugyan az erdélyi követség nekem áldozatokba kerül-ne; de ha csakugyan megválasztatni fogok: nem látom át, hogy a testvérháza felém nyújtott karját

miként taszíthassam vissza magamtól háládatlanság vétke nélkül?

METTERNICH Ki a címzett?

WIRKNER Kende Zsigmond, szatmári alispán, külön-ben Kölcsey rokona.

METTERNICH (Wirknerhez) Mi ez? Magyarázatot ké-rek!

WIRKNER A „visszavonult” szatmári követ sajnos az orránál fogva vezette a rendőrminiszter urat. Alig-hogy elhagyta a diétát, máris összeszúrta a levét a bihariakkal, hogy megyékük képviselőjében azok küld-jék vissza Pozsonyba. Istennek hála, konfidenseink-nek ezt sikerült időben megakadályozniuk. De az „ál-modozós poéta” még mindig nem fér a bőrébe. Most arra készül, hogy Belső-Szolnok követeként jelenjen meg az alsó táblán. S ahhoz már nincsenek eszkö-zeim, hogy ott is közbelépjek...

METTERNICH Mit hallok, Sedlnitzky?! Vegye tudomásul, ha ez a Kölcsey még egyszer megjelenik Po-zsonyban, maga azon a napon nyugdíjba megy! S abból nem fog arra telni, hogy árvaházakat pátyol-gasson! (Járkálni kezd) Jó, hogy a maga poétája a rebellis báróval nem kezdett újra szervezkedni.

Wirkner jelentkezik

Mit ágaskodik, Wirkner tanácsos?

WIRKNER Fájdalom, azt kell jelentenem, hogy ez a két bukott ember szünet nélkül konspirál.

METTERNICH Hogy értem ezt?

WIRKNER Engedelmmel átadnám excellenciádnak a Wesselényi-üggyel kapcsolatos Kölcsey-levelek má-solatait.

METTERNICH (fenyegetően néz Sedlnitzkyre) Hát így állunk?! (Kiabál) Nekünk milliókba került, hogy létrehozzuk Európa legmagasabb fokon szervezett rendőrségét. Ha maga okosabban végezné a dolgát, meg vagyok győződve, hogy aligha lehetne a dolgok fennálló rendjével ellentétben álló tervet előkészíteni anélkül, hogy mi a lázadók első lépéseitől kezdve ne lennénk arról értesülve. De miket csinál? (Wirkner-hez) És maga is! Kétszer annyi pénzt áldoznak a diákokra, akik mindannyiunk szeme előtt vannak, mint az ország túlsó végén rejtőzködő Kölcseyre? Havi tizenöt forinttal akarják feltartóztatni a revolúciót? Nincs maguknak arányérzékük? Mondjon ne-veket! Hány perre számíthatunk?

SEDLNITZKY Teljes névsorral még nem szolgálhatok... de talán Lovassy László, Madarász József... Ormos Zsigmond, Bojtor András, Vukovics Sebő, Par-niczky Mihály, Pongrácz Bonaventura... nagyjából ezek!

METTERNICH Nagyszerű! Egyik sem mágnáscsémete. Ez megkönnyíti a dolgunkat. Jól van. Ha mindig ilyen jól dolgozott volna...

SEDLNITZKY Hibáztam valahol, excellenciás uram?

METTERNICH Hogy hibáztott-e?! Mit gondol, hogyan fajulhattak idáig a dolgok? Hogyan lehetséges az, hogy a fiatal magyar értelmiség bekapcsolódhatott az egész európai egyház- és államellenes konspirá-cióba?! Minden demagógia: az úgynevezett „demok-ratikus alapelvek” az „emberi jogokról” meg az „egyenlőségi társadalomról”... tébolyult agyak lá-zító eszméi, amelyek megfertőzték Észak-Amerikát, Franciaországot, a görögöket, az olaszokat és a né-meteket, most az amúgy is izgága magyar kamaszok-nak a szellemi táplálékává válhatott! Hogyan jut-hattak át az ilyen zagyva és veszedelmes tanokat hirdető írárok a határokon?

SEDLNITZKY Amióta a határvizsgálat az én hatáskö-römbe tartozik, megnyugtathatom excellenciádat, ilyesmi nem történhet meg...

METTERNICH Na ne mondja! Hát Széchenyi Stá-diuma, Wesselényi könyve a Balítéletekről, aztán a német Börne Párizsi levelei? Ezeket nem azóta csem-peszték az országba?

SEDLNITZKY Ezekben az esetekben nem volt eléggé egyértelmű a cenzúrahivatal álláspontja!

METTERNICH Nekem ne jöjjön ilyenekkel! A cenzúrahivatalt is magukra bízom! Nem?

SEDLNITZKY Enrám csak a határon belüli sajtó tartozik...

METTERNICH És arra talán tud vigyázni?! Na, ide nézzen! Mi ez?! Ezt a *Társalkodót* nem maga felügyeli? (Sedlnitzky kezébe nyomja a kinyitott folyóiratot)

SEDLNITZKY De igen, én...

METTERNICH Akkor csak olvassa! Hangosan! Hadd okuljanak a barátai!

SEDLNITZKY „A közvélemény maga fogja az anyaszentegyházat s a kormányokat megbosszulni... Isten megbünteti a népeket, melyek királyokat és kancellárokat túrnek meg fejük felett...”

METTERNICH Nos, mi ez?

SEDLNITZKY Itt a francia Lamennais abbé hírhedt könyvét: az *Egy hívő szavait* ismerteti a folyóírás. De határozottan az elriasztás szándékával. Az abbétól csak néhány mondatot közöl... a kommentár azonban félreérthetlenné teszi a szerkesztő nemes szándékát...

METTERNICH (hisztérikusan) Hát tényleg ilyen hülyék maguk ott a cenzúrahivatalban? Azt hiszik, hogy a magyarok a kommentárt olvassák?! Elképesztő! Maguk terjesztik — állami posta útján, a mi pénzünkön, s ráadásul magyar nyelven! — a világforradalmat sürgető propagandát. Tudja, hova vezet ez? Oda, barátocskám, hogy az ifjú Németország és a Fiatall Olaszország mellett most már készen áll egy Fiatall Magyarország is! Ha Lamennais olyan szerző, akiről szabad tudniuk, akkor ne csodálkozzunk, ha titokban anarchista csoportok szerveződnek! (Ordít) Vegyék tudomásul, hogy maguk képezik ki a királygyilkosokat! Elmehetnek!

Wirkner és Sedlnitzky az ajtó felé mennek. Már kinyitják, amikor Metternich utánuk kiabál

És jól jegyezzék meg: ha itt valami felfordulás lesz, magukat fogják legelőször felakasztani!

A két hivatalnok távozik, Metternich fejét csóválva járkál

KOLOWRAT Megbocsásson, herceg, de én az ön elvei s magatartása között nem sok összefüggést látok.

METTERNICH Mert nem képes a felületek mögé tekinteni.

KOLOWRAT Hogy akarja megőrizni jó viszonyát a rendi alkotmány híveivel, ha az egész magyar kérdést rendőri ügyként kezeli? És mire jut ezekkel a manipulált konspirációkkal meg felségsértési perekkel, ha végül is nem kíván az erőszak eszközához nyúlni?!

METTERNICH Maga nemcsak a külpolitikához nem ért, gróf úr, de a legegyszerűbb taktikai érzékkel sem rendelkezik.

KOLOWRAT A stratégiáját nem értem, államkancelár úr! Ön arra játszik, hogy ellentéteket szít az ifjak egyesületében, az arisztokraták szűk csoportján belül, aztán a mágánok s a köznemesek, a demokraták s a konzervatívok, a mérsékelt liberálisok s a

radikálisok között, s végül szembefordítja egymással az apák s a fiúk nemzedékét. Ám egy „apróságról” elfeledkezik, mert nem tudja: végül is mi az a szellem, amely a nyáj akarátát, a közvélemény irányát juttatja érvényre a notabilitások tekintélye fölött. Engedje meg, hogy figyelmeztessem rá: a nemzeti szellem az! Az ön taktikája támaszthat viszályt személyek, pártok s osztályok között, de nyúljon bármelyikükhöz csak egy ujjal is: egyesült erővel fognak visszaütni — mert ön idegen, s az ő nevük: „magyar”!

METTERNICH Ám legyen! Legyen harc, és az egész magyar ellenzék kényszerüljön a királyt megtámadni. Ne féljen a tűztől! A mi birodalmunkban sem egy forradalom, sem egy lázadás nem terjedne el futótűzként — miként a franciáknál. Itt nem lesz erdőéges! Ha a magyarok fellázadnak, azonnal szembeállítjuk velük Csehországot — ők utálják egymást —, s ha ők is összefognának, rájuk uszítjuk a lengyeleket, a románokat vagy az olaszokat. Nekünk nincs okunk félni a „nemzeti szellemtől”, amíg több nemzet fölött uralkodunk.

KOLOWRAT (visszafogott indulattal) Kétségeesek, ha arra gondolok, hogy hercegséged középkori bölcsesége diktálja Ausztria lépéseit Európa sakkjábláján... Hogy ne tekintse ármánykodásnak, most hozom tudomására: én a legközelebbi Államkonferencián fel fogom önt szólítani koncepciója felülvizsgálására. S ha a főhercegek nem támogatnának, magam nyújtom be lemondásomat!

METTERNICH Ne hirtelenkedjen, Kolowrat gróf! (Íróasztalához lép, egy nehezék alól pecsétes levelet vesz fel, s lassan széthajtogatja) Ezt a levelet ma délelőtt kaptuk Szentpétervárról. Kérem, jól figyeljen. (Olvas) „Én, Miklós, minden oroszok cárja, mélyesen mély megrendüléssel értesültem az ön legkedvesebb atyai barátomnak, Ferenc császárnak, az ausztriai birodalom uralkodójának haláláról. Sietek megnyugtani Önöket, a pótolhatatlan veszteség miatti fájdalomukat tökéletesen átérzem, s egyúttal kijelentem, hogy minden rendelkezésemre álló eszközzel fenn kívánom tartani az osztrák császárság külső és ... belső integritását.” — „Külső és belső! integritását...” (Metternich némán nyújtja Kolowratnak a levelet, aki hitetlenkedve, döbbenet nézi annak utolsó sorát) Tudja, mit jelent ez?!

KOLOWRAT Attól félek... de hisz... voltaképp ez a Szent Szövetség elve...

METTERNICH Tehát érti: Miklós cár a támogatására szoruló Ferdinándot birodalmával együtt óhajtja gyámolítani! Ez veszélyesebb, mintha hadüzenetet küldtek volna... Az oroszok már kitörölték a Habsburg-házat történelemkönyveikből... Hová jutnánk, barátom, ha nem a hadsereg fejlesztésére fordítanánk minden erőnket?!

KOLOWRAT (bosszúsan) Most maga győzött, kancelár! De ne bízsa el magát! Fordulni fog még itt a kocka. És én megtanultam várni! (Megfordul, kimegy, becsapja az ajtót)

METTERNICH „Fordulni fog még itt a kocka!” (Gúnyosan nevet) „A kocka!” — Mit tudtok ti? Fantasz-ták! „Reformerek”!